

દિવ્ય જીવન

વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૧૦૦/-
વર્ષ - ૮, અંક - ૫
મે ૨૦૧૧

જેવું વિચારશો, તેવા જ તમે બનશો

માણસ જેવું વિચારશે, તેવો તે બનશે એ પ્રકૃતિના મહાન નિયમોમાંનો એક છે. વિચારો કે તમે પવિત્ર છો, તો તમે પવિત્ર બનશો. વિચારો કે તમે મનુષ્ય છો, તો તમે મનુષ્ય બનશો. તમે વિચારો કે તમે બ્રહ્મ છો, તો તમે બ્રહ્મસ્વરૂપ થશો. તમે ભલા સ્વભાવનું મૂર્ત સ્વરૂપ બનો.

- સ્વામી શિવાનંદ

אגודת שומרים ושלום ישראלים ונשים אגודת ישראל (2005-5-5) חגיגות ברית

המרכז הרפואי של תל אביב, 2005-8-20 (20 שנה להקמתו)

אגודת ישראלים ונשים אגודת ישראל חגיגות ברית (2005-8-05)

'אגודת ישראל' חגיגות ברית (2005-8-05)

המרכז הרפואי של תל אביב, אגודת ישראלים ונשים אגודת ישראל (2005-11-1) חגיגות ברית

אגודת ישראלים ונשים אגודת ישראל חגיגות ברית (2005-8-05) חגיגות ברית

શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની પ્રેરણાથી પ્રકાશિત દિવ્ય જીવન

વર્ષ : ૮

અંક : ૫

મે-૨૦૧૧

સંસ્થાપક અને આદ્યતંત્રી :
બ્રહ્મલીન શ્રી સ્વામી યાજ્ઞવલ્ક્યાનંદજી
(ડૉ. શિવાનંદ અધ્યયુજી)
સંપાદક મંડળ :
શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી
ડૉ. મફતલાલ જે. પટણી
ડૉ. હરીશ દિવેદી

લેખ મોકલવાનું સરનામું :
તંત્રીશ્રી : ડૉ. મફતલાલ જે. પટણી
૪, વિશ્વભારતી સોસાયટી,
નવરંગપુરા ટેલિફોન ટાવર પાસે,
એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬
ફોન : ૨૬૪૦૮૪૦૬

મુખ્ય કાર્યાલય :
'દિવ્ય જીવન' માસિક, તેનું લવાજમ :
સ્વામી ચિદાનંદ સર્વજીવસેવાનિધિ
ઈતર પત્રવ્યવહાર અને મહામંત્રીનું કાર્યાલય :
શ્રી ઉપેન્દ્રભાઈ પુરોહિત
ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ
શિવાનંદ આશ્રમ,
જોધપુર ટેકરી, શિવાનંદ માર્ગ,
અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫
ફોન : ૨૬૮૬૧૨૩૪
ટેલિફેક્સ : ૨૬૮૬૨૩૪૫

E-mail :
sivananda_ashram@yahoo.com
Website : http://www.divyajivan.org

લવાજમ

ભારતમાં	
વાર્ષિક લવાજમ	: રૂ. ૧૦૦/-
શુભેચ્છક લવાજમ (૧૫ વર્ષ માટે)	: રૂ. ૧૦૦૦/-
પેટ્રન લવાજમ	: રૂ. ૨૫૦૦/-
છૂટક નકલ	: રૂ. ૧૦/-
વિદેશ માટે (એર મેઈલ)	
વાર્ષિક (એર મેઈલ)	: રૂ. ૧૨૦૦/-
શુભેચ્છક લવાજમ (૧૫ વર્ષ માટે) ચેક/ડ્રાફ્ટ (અમદાવાદ) દ્વારા	: રૂ. ૧૦૦૦૦/-

ॐ

અસંગ્ગઃ પુરુષઃ પ્રોક્તો બૃહદારણ્યકેઽપિ ચ ।
અનન્તમલસંશ્લિષ્ઠઃ કથં સ્યાદેહકઃ પુમાન્ ॥
તત્રૈવ ચ સમાખ્યાતઃ સ્વયંજ્યોતિર્હિ પૂરુષઃ ।
જડઃ પરપ્રકાશ્યોઽસૌ કથં સ્યાદેહકઃ પુમાન્ ॥
પ્રોક્તોઽપિ કર્મકાળ્ડેન હ્યાત્મા વેદાદ્વિલક્ષણઃ ।
નિત્યશ્ચ તત્ફલં ભુંક્તે દેહપાતાદનન્તરમ્ ॥

અપરોક્ષાનુભૂતિઃ ૩૬, ૩૭, ૩૮

વળી બૃહદારણ્યકમાં પણ આત્મા અસંગ કહ્યો છે, (અને સ્થૂલ શરીર) અનંત મેલના સંગવાળું (છે તેથી) શરીર આત્મા કેમ સંભવી શકે ?

વળી ત્યાં જ (બૃહદારણ્યકોપનિષદમાં) આત્મા સ્વયંપ્રકાશ કહ્યો છે, આ (સ્થૂલ શરીર) જડ (ને) પરપ્રકાશ્ય (છે, તેથી) શરીર આત્મા કેમ સંભવી શકે ?

કર્મકાંડમાં એટલે કર્મપ્રતિપાદક ભાગે પણ પ્રસિદ્ધ આત્મા સ્થૂલ શરીરથી વિલક્ષણ અને નિત્ય કહ્યો છે, (તે) શરીર પડ્યા પછી તેનું (તે કર્મનું) ફળ ભોગવે છે.

શિવાનંદ વાણી

પ્રાતઃકાલીન ધ્યાન : ધ્યાન બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં (ચાર વાગે) શરૂ કરવું જોઈએ. આ ખાસ સમયે મન ઘણું શાંત અને ગંભીર હોય છે. તે દુન્યવી વિચારો, બેચેની અને ચિંતાઓથી મુક્ત હોય છે. મન તુલનાની દૃષ્ટિએ સાંસારિક સંસ્કારો વિનાનું અને કોરા કાગળ જેવું હોય છે. આ સમયે મનમાં દુન્યવી વ્યાકુળતાઓ પ્રવેશે તે પહેલાં મનને ઘણી સરળતાથી વળાંક આપી શકાય છે. વધુમાં આ ખાસ સમયે વાતાવરણ પણ સત્ત્વગુણથી ભારિત ચાજૂઈ હોય છે. તેથી ધ્યાન શરૂ કરો અને પુષ્કળ આધ્યાત્મિક પાક લણો.

- સ્વામી શિવાનંદ

અંક સૌજન્ય :

સ્વામી શ્રી ચિદાનંદ સ્મૃતિ વ્યાખ્યાન, ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘના પ્રાંતીય સંમેલનની સફળતા તથા પૂજ્ય સ્વામીજીના ૬૭માં પ્રાગટ્ય દિન નિમિત્તે સંમેલનમાં ભાગ લેનાર કેટલાક પ્રતિનિધિઓનો સામુહિક સહયોગ પ્રાપ્ત થતાં આ અંક તેઓના સૌજન્યથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે.

પ્રકાશક-મુદ્રક : અરૂણ દેવેન્દ્ર ઓઝા, માસિક ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ વતી, પ્રિન્ટ વિઝન પ્રા. લિ., પ્રિન્ટ વિઝન હાઉસ, આંબાવાડી, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬ પ્રેસ ખાતે છપાવી શિવાનંદ આશ્રમ, જોધપુર ટેકરી, સેટેલાઈટ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫થી પ્રકાશિત કર્યું.

અનુક્રમ

૧. શ્લોક - આત્મબોધ	શ્રીમદ્ આદ્ય શંકરાચાર્ય	૧
૨. અનુક્રમ, તહેવાર સૂચિ	૨
૩. સંપાદકીય	સંપાદક	૩
૪. શ્રી સત્યસાંઈ બાબાનું મહાપ્રયાણ શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી		૪
૫. આચારંગ સૂત્ર	આચાર્ય વિજયરત્નસુંદરસૂરિજી	૫
૬. કર્મયોગ-૨	ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી	૬
૭. તમારું જીવન દિવ્ય ભાવથી		
રંગી દો	શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી	૮
૮. મનાયે શ્લોક-મનોબોધ	શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી	૧૧
૯. યોગ એ જ જીવન	શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી	૧૩
૧૦ ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘના સંમેલનનો અહેવાલ		૧૭
૧૧. સંમેલનનોના પ્રવચનોનો સારાંશ		૨૧
શ્રી મુકેશ પટેલ, સ્વામી શ્રી મુક્તાનંદપૂરી, શ્રી પરમાનંદ ગાંધી, સ્વામી શ્રી અધ્યાત્માનંદજી		
૧૨. વૃત્તાંત	૨૯

તહેવાર સૂચિ

મે, ૨૦૧૧

તા.	તિથિ (ચૈત્ર વદ)	
૨/૩	૩૦ અમાવાસ્યા	
	(વૈશાખ સુદ)	
૫	૨ શ્રી પરશુરામ જયંતી	
૬	૩ અક્ષયતૃતીયા, અષ્ટાત્રીજ	
૮	૫ શ્રી આદિ શંકરાચાર્ય જયંતી	
૯	૭ શ્રી ગંગા સાતમી, શ્રી રામાનુજાચાર્ય જયંતી	
૧૩	૧૧ એકાદશી	
૧૫	૧૩ પ્રદોષપૂજા	
૧૬	૧૫ પૂર્ણિમા, શ્રી નરસિંહ જયંતી	
૧૭	૧૫ શ્રી બુદ્ધ જયંતી, શ્રી કૂર્મ જયંતી	
	(વૈશાખ વદ)	
૨૮	૧૧ એકાદશી	
૩૦	૧૩ પ્રદોષપૂજા	

● ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજીનો ષડંગ યોગ ●

● સેવા ● પ્રેમ ● દાન ● પવિત્રતા ● ધ્યાન ● સાક્ષાત્કાર

ગુરુમહિમા અને ગુરુભક્તિ : અસંદિગ્ધ રીતે એ જાહેર કરવામાં આવેલું છે કે, ગુરુ ભગવાન કરતાં પણ મોટા છે. એક શ્લોકમાં કહેવાયું છે કે, ગુરુ એ જ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ છે. ગુરુની પૂજા સરળ છે અને તે ભગવાનની પૂજા કરતાં પણ વધુ ફળદાયી છે. કારણ કે આપણે ગુરુને મોઢામોઢ જોઈ શકીએ છીએ અને તેમની પૂજા પ્રત્યક્ષ કરી શકીએ છીએ. ભગવાનનો અપરાધ કરનાર ગુરુની કૃપાથી બચી શકે છે, પણ જે ગુરુનો અપરાધ કરે છે, તેને બીજો કોઈ આશ્રય નથી પણ ગુરુનાં ચરણે પડી જવું જોઈએ, માત્ર એ જ બચાવી શકે છે.

- સ્વામી શિવાનંદ

“અનુરોધ-અભિલાષા” ગ્રાહકોને :

- આપનું પત્રવ્યવહારનું સરનામું પિનકોડ સાથે સંપૂર્ણ હોય તે ટપાલ ખાતાના નવા નિયમો મુજબ અનિવાર્ય છે. તેથી સરનામાંની ચોકસાઈ માટે વિનંતી.
- આપનો ગ્રાહક નંબર નોંધી લેવા વિનંતી છે, જેથી અંકની પ્રાપ્તિ સંબંધી કોઈ પણ પત્રવ્યવહાર કરતી વેળા ગ્રાહક નંબરનો ઉલ્લેખ વહીવટી સરળતા સર્જ શકે છે.

અંક સૌજન્ય

દિવ્ય જીવન, એપ્રિલ ૨૦૧૧નો અંક શ્રી દિલીપભાઈ અંબાલાલ ભાટીયા તથા શ્રીમતી ભદ્રિકાબહેન દિલીપભાઈ ભાટીયાના પછીપૂર્તિ વર્ષ નિમિત્તે તેમના સૌજન્યથી પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો. આભાર

શ્રીશ્રીશ્રી અષ્ટલક્ષ્મીજી, ભગવાન વિશ્વનાથ અને ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજના આશિર્વાદ સદૈવ આપનું બહુવિધ માંગલ્ય કરો એ જ શુભાકાંક્ષા.

દિવ્ય સ્ફુલિંગ

ગીતા : ગીતાની શક્તિ વિશે : ગીતા બધા પ્રકારનાં દુઃખો અને ઉગ્ર સંતાપોનો નાશ કરે છે. યોગ તમને સાંસારિક જન્મમરણના ચક્રમાંથી મુક્ત કરે છે. યોગ તમને વિવિધ પ્રકારની સિદ્ધિઓ આપે છે અને જ્ઞાન દ્વારા મુક્તિ આપે છે. તેથી અમૃતત્વનું અમૃત પીઓ અને યોગી બનો. આપણા અસ્તિત્વનો બધો અર્ક ભગવાન સાથે એક થવાનો છે. તે જ સર્વનું સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રાપ્ત્ય છે.

- સ્વામી ચિદાનંદ

સંપાદકીય

‘જેટલું તમારું અસ્તિત્વ છે, તેટલું જ અને તેથી વધુ સ્પષ્ટ અને સુરેખ ઈશ્વરનું અસ્તિત્વ છે. તમારી અને ઈશ્વરની વચ્ચે એક જ પડદો છે, તે છે તમારો અહંકાર. બસ આ પડદો વિવેક અને વૈરાગ્યના ખડગથી ચીરી નાખો, તેનું દર્શન પ્રત્યક્ષ છે.’

‘તમોને તમારા ગુરુએ જે માર્ગ બતાવ્યો છે, તે માર્ગે જ ચાલો. ગુરુમાં શ્રદ્ધા રાખો. ગુરુમંત્રમાં પણ વિશ્વાસ રાખો. તે તમોને અવશ્ય મળશે જ. બાકી મિથ્યાત્વ તત્ત્વોની ચર્ચા અને વિવાદમાં જીવન નષ્ટ ન કરો.’

‘જો પ્રભુને તમો હૃદયપૂર્વક બોલાવો તો તે ન આવે તેવું બને જ નહીં. કારણ તે તેના સ્વભાવની બહારની વસ્તુ છે. તમારા મનમાં એક માત્ર એક તેની જ ઈચ્છા જોઈએ. જો તમો તેના સિવાય બીજું કંઈ પણ ન ઈચ્છો તો તેણે પ્રગટ થવું જ પડશે.’

‘તમારા ઘરને મંદિર સમું બનાવો.’

‘પ્રભુ સ્મરણ કદીયે મિથ્યા જતું નથી. જ્યાં સુધી તમોને તેનો પ્રતિસાદ ન મળે ત્યાં સુધી તેને પોકારો. ખરેખર તો તમો તમોને જ બોલાવો છો. તમો તમારી જાતને જ મેળવવા પ્રાર્થો છો. તમારી આ પ્રાર્થના અવ્યક્તને વ્યક્ત કરવા માટેની છે.’

‘તમો જેટલા અને જેમ વધુ ને વધુ તપસ્યામય જીવન જીવશો, તેટલા તમો વધુ ને વધુ આત્મીય આનંદને પ્રાપ્ત કરશો.

‘માટે હરિ માટે આકંઠ કરો, તે તમોને મળશે જ. અને જો તમો પ્રભુ માટે આકંઠ ન કરી શકો તો જે આકંઠ કરી શકે તેનો સંગ કરો.’

‘તમારાં અંતરને અજવાળવા માટે તમારે તમારી જાતને-તમારા વ્યવહાર, વાણીને પહેલાં ચોખ્ખાં કરવા પડશે.’

‘ઈશ્વર છે સર્વત્ર, જે શોધે તે પામશે જ. જે ચાલતો જાય તે અવશ્ય પહોંચે. અગ્નિ છે સર્વત્ર, ઘર્ષણ કરો, તે પ્રગટ થશે જ.’

...આ બધું ચિંતન શ્રીશ્રીમા આનંદમયીમાનું છે. મે મહિનાની વીસમી તારીખે બંગાળી તિથિ પ્રમાણે તેમનો અવતરણ દિવસ છે. આ વર્ષે તેમની સંસ્થા શ્રીશ્રીમા આનંદમયી સંઘ તેમની સ્થાપનાની પશ્ચિમૂર્તિ પણ ઉજવે છે. શ્રીશ્રીમા આ પૃથ્વી પર ઈ.સ. ૧૮૮૬થી ૧૯૮૨ સુધી રહ્યાં. અવિભાજિત ભારતના પૂર્વ બંગાળનાં ખેડૂરા ગામમાં તેમનું પ્રાકટ્ય મોક્ષદાસુંદરી અને શ્રી બિપિન બિહારીજીને ત્યાં થયું. નિર્મળા નામની આ બાળકી બાલ્યકાળથી જ અધ્યાત્મના ગહન તત્ત્વોને જાણતી થઈ ગયેલી. મુહુર્મુહુ પ્રતિપળ ધ્યાનમાં રહેવાનું, કીર્તન અને સાધુસંગમાં રહેવાનું, અનેક પ્રકારની સાધનાઓમાં આપમેળે જ ઐક્યત્વ કેળવવાનું અને ઈશ્વરપ્રેરિત ભ્રમણમાં સાતત્ય... આમ કરતાં તેમના આશ્રમો આપણા ગુજરાતમાં ભીમપુરા-નર્મદાતટે, પોરબંદર, પછી દહેરાદૂન, હરિદ્વાર, પૂના, વારાણસી, કલકત્તા, સોલન, અલમોડા અને બીજા અગણિત સ્થળોએ સ્થપાયેલા છે.

ઈન્દિરાજી કહેતાં, ‘તેઓ એક એવી દિવ્ય વિભૂતિ છે કે તેમની માત્ર ઉપસ્થિતિથી જ આપણે એક દિવ્યતાનો અનુભવ કરી શકીએ. મારાં માતા કમલાનહેરુ સાથેના તેમના અનન્ય પ્રેમભાવને કારણે મને મારા નાનપણથી જ તેમની કૃપા અને સ્નેહ અખૂટ મળ્યાં છે, જે મારું મહત્ સદ્ભાગ્ય છે. ‘મા’ની માત્ર ઉપસ્થિતિ જ ભારતીય સંસ્કૃતિ સંસ્કાર અને સૌજન્યના દિવ્ય મૂલ્યાંકનોનું દર્શન કરાવે છે. તેમની આધ્યાત્મિક ઉચ્ચ સ્થિતિ માટે કંઈ પણ કહેવું તે મારે માટે યોગ્ય નથી, પરંતુ જે હજારો લાખો લોકો તેમના પવિત્ર સંપર્કમાં આવ્યા છે, તેમણે સૌએ એક અદ્ભુત આત્મીય શાંતિ અને અવર્ણનીય ઈન્દ્રિયાતીત કે મનોતીત આનંદ અનુભવ્યો છે. બાકી હું તેમની પાસેથી એટલું શીખી છું કે ‘દરેકનો માર્ગદર્શક તેની અંદર જ રહેલો છે.’

‘મા’ એટલે કરુણા, ક્ષમા, ઉદારતા, પ્રેમ, સરળતા, સહજતા, પવિત્રતા અને બીજું ઘણું બધું. અને તેમની સંસ્થા એટલે માનું પ્રતિબિંબ. આજે આ સંસ્થા તેમની હીરક જ્યંતી ઉજવી રહી છે, તેમને સૌને જય મા ! જય મા ! જય મા !

બાકી ઉનાળો આકરો છે. આપણે જ આપણી જાતને સંભાળવી પડશે. આમતેમ ખાણીપીણી ન કરીએ. કમળા કે બીજા ઉપદ્રવથી બચીએ. વેકેશન હોય તો આત્મચિંતન કરીએ. કોઈ નિષ્કામ સેવાના યજ્ઞમાં જોડાઈએ. થોડું નામ સ્મરણ વધુ કરીએ, મંત્રલેખન કરીએ. બાકી કંઈ ન થાય તો અહંકાર, ક્રોધ અને લોભ તો ન જ કરીએ. ઈશ્વર આપણે બારણે ઊભો છે, તેને આવકારીએ અને ધન્ય બનીએ. ઝૂં શાંતિ.

- સંપાદક

શ્રી સત્યસાંઈ બાબાનું મહાપ્રયાણ

સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી

ભગવાનશ્રી સત્યસાંઈ બાબાના મહાપ્રયાણ સાથે સત્ય અને ધર્મ પ્રતિષ્ઠિત એક યુગનું સમાપન થયું છે. તા.૨૪-૪-૨૦૧૧ને રવિવાર ચૈત્ર વદ સાતમની સવારે ૭-૪૦ કલાકે બાબાનો દેહ વિલય થયો. પ્રભુતા દિવ્યતામાં મળી ગઈ. જેમનો જન્મ છે, તેમનું મૃત્યુ પણ છે જ. શ્રીરામ, શ્રીકૃષ્ણ, ભગવાન બુદ્ધ કે ભગવાન મહાવીર બધાના દેહ વિલય થયા, તેમ ભગવાન શ્રી સત્યસાંઈ બાબાનું પણ દેહાવસાન થયું છે. છતાં તેમના દ્વારા પ્રેરિત સમગ્ર વિશ્વમાં જે જે સ્થળોએ... અગણિત સંસ્થાઓ જેવી કે હોસ્પિટલો, કોલેજો, યુનિવર્સિટીઓ અને ઈતર સેવા સંસ્થાઓ જે પ્રકારે નિષ્ઠા અને સેવા તથા સમર્પણ ભાવથી સેવા નિરત છે, તે સર્વેમાં બાબા સદૈવ જીવંત...અમર... રહેશે. મને વ્યક્તિગત રીતે ઈ.સ. ૧૯૬૫-૬૬માં રાજકોટ ખાતે જગજીવનરામ રેલવે ઈન્સ્ટિટ્યૂટના ગ્રાઉન્ડ પર પહેલી વાર તેમને મળવાનું, તેમનાં દર્શન કરવાનું સૌભાગ્ય મળેલું. કોઠી કમ્પાઉન્ડમાં પૂજ્ય બાબા વહેલી સવારે જામનગરથી પધાર્યા હતા, હજારો ભક્તોએ હરિનામ સંકીર્તન સાથે તેમનું સ્વાગત-દર્શન-સત્સંગ કરેલાં.

ત્યારબાદ અનેક વર્ષો પછી શિવાનંદ આશ્રમ હૃષીકેશથી આશ્રમના એક દૂતના રૂપમાં શિવાનંદ શતાબ્દીના મહોત્સવમાં નિમંત્રણ આપવા પુટ્ટવર્તી જઈ તેમને રૂબરૂ ત્રણ દિવસ માણવાનું મળ્યું હતું. તેઓ મારે ખભે હાથ મૂકી, તો ક્યારેક ગળામાં હાથ નાખી તો ક્યારેક વહાલથી ગાલ ખેંચીને ‘બંગારુ’ કહીને તેમણે તેમનો કૃપાપ્રસાદ મને આપ્યો હતો. આ ‘બંગારુ’ તેલુગુ શબ્દ છે, તેનો અર્થ ‘સોનાનો’ બંગાર એટલે સોનું (GOLD) અને બંગારુ એટલે ‘સોનાનો’ એવો અર્થ થાય.

તેમણે કરેલાં કાર્યોની પ્રશંસાનો લેખ-અભિલેખ થઈ શકે, અગણિત સેવા કાર્યોમાં જે પ્રમુખ કાર્ય છે, તે સદાચાર, સત્ય, સેવા, ધર્મ અને રાષ્ટ્રપ્રેમ પ્રમુખ છે. આજે આંધ્રપ્રદેશનું એક પણ ગામ પીવાનાં શુદ્ધ પાણીની સેવાથી વંચિત નથી. એક પણ ગામ પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષણ વગરનું નથી. અનુશાસન,

સમયસૂચકતા, સ્વચ્છતા, શીલ, વિનય, સભ્યતા, શિષ્ટાચારનું પાયાનું પ્રશિક્ષણ તેમણે તેમની જીવનની અંતિમ ક્ષણો સુધી આપ્યું.

તેમને માટે રાષ્ટ્ર ઉત્કર્ષ, અભ્યુદય અને ઉત્થાન તેમનો રાષ્ટ્રધર્મ હતો. ચારિત્ર્યનિર્માણ અને અણીશુદ્ધ પાવિત્ર્ય તેમનો જીવન મંત્ર હતો.

શ્રી સત્યસાંઈ પાસે બેસવાનું એટલે એક એમ.આર.આઈ મશીનની અંદર કે પાસે બેસવા જેવું. તે આપણા પ્રત્યેક વિચારને વાંચે. આપણા મનની ગડમથલને સમજે. આપણા હૃદયની ઊર્જાઓને ફંફોસે. આપણો વિચાર પૂરો થાય તે પૂર્વે તેના તરંગો તેઓ તેમના મસ્તિષ્કમાં વિદ્યુતવેગે પકડી શકતા.

અમારા ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજના શતાબ્દી પર્વની સમગ્ર ઉજવણીના પ્રમુખ સંયોજકની જવાબદારી મને સોંપવામાં આવેલી. આ નિર્ણય મૂળ ઉત્સવના પાંચ વર્ષ પૂર્વે લેવાયો. મેં નિર્ણય કરેલો આ પર્વની પૂર્ણાહુતિ સુધી હું અનાજ મીઠું (SALT) તેલ-ઘી નહીં ખાઉં. તેની વચ્ચે જ શ્રી સત્યસાંઈ બાબાને અમારા કાર્યક્રમ માટે નિમંત્રણ આપવા પુટ્ટવર્તી ગયેલો. ત્યાં અમારું ભોજન જે ટિફિનમાં આવ્યું, તેમાં બધું કાચું અને બાફેલું શાક જ હતું. મને દૂધમાં હળદર નાખીને પીવાની ટેવ, તે મારા દૂધના થરમોસમાં હળદર નાખેલી હતી, સેવાદળના તે સેવકને મેં પૂછ્યું, ‘આ ક્યાંથી આવ્યું?’ તેણે કહ્યું, ‘સ્વામીએ પોતાના રસોડેથી મોકલ્યું છે.’ અમો તેમની પાસે ત્રણ દિવસ રહેલા. ત્રણેય દિવસ તેમણે ભાણીયો મોસાળ આવે ને નાનીમા કે મામા લાડ લડાવે તેમ વાત્સલ્ય આપ્યું હતું. જ્યારે અમો તેમની રજા લેવા ગયેલા ત્યારે તેમણે મને એક ગેરુ રંગની ધોતી આપેલી. મેં કહ્યું ‘આ તો પહેરવા માટે, ઓઢવા માટે શું?’ અને સત્વરે જ હવામાંથી પ્રગટ કરી એક બીજી ધોતી પણ આપેલી.’

એક છોકરો જલંધર (પંજાબ)થી આવેલો. પૈસા ખલાસ થઈ ગયેલા, તેણે બળજબરીથી બધા વચ્ચેથી ઊઠીને એક પત્ર બાબાના હાથમાં આપેલો, તેટલી ત્વરાથી

બાબાએ તે પરબિડીયું તેને પાછું આપેલું. પત્રમાં યુવાને લખ્યું હતું, 'પૈસા ખલાસ થઈ ગયા છે. શિવરાત્રી સુધી ત્રણ દિવસ રહેવા માગું છું. પાછા જવાના પણ પૈસા નથી. કૃપા કરો.' પાછા મળેલ પરબિડીયામાં પત્ર ન હતો, ત્રણ દિવસ રહેવાની અનુમતિ અને ભોજન માટેના 'પાસ' હતા. જલંધર જવા માટેની આરક્ષિત ટિકિટ પણ શિવરાત્રીના બીજા દિવસની હતી.

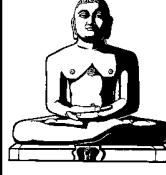
અમો એક દિવસ તેમની પાસે બેઠેલા. ઇટાલિયન પ્રેસિડેન્ટના ભાઈનો પરિવાર એમ મારા સિવાય બીજા ચારેય ભક્તો (પરદેશી) હતા. બાબાએ તેમના ચમત્કારથી કોઈને લોકેટ તો કોઈને વીંટી આપેલી. એક સજજને તેમને મળેલ વીંટીમાંના શ્રી સત્યસાંઈની છબી જોઈને કહેલું, 'મારે તો જીસસ જોઈએ.' મેં કહ્યું, 'જીસસ અને સ્વામીમાં (સત્યસાંઈમાં) ફર્ક શું?' ત્યારે બાબા કહે, બંગારુ તમને ફર્ક નથી, તેને છે ને, લઈ લો તે વીંટી અને તે વીંટી મેં સ્વામીને આપવા માટે લીધી, પરંતુ સ્વામીના સ્પર્શ પૂર્વે જ તેમાં સ્વામીને બદલે જીસસનું ચિત્ર હતું.

મેં તેમને પ્રકાશની જેમ ટ્રાવેલ કરતા જોયા છે, એટલે તો કારમાંથી ઉતરે તેની બીજી જ ક્ષણે તેઓ મારી સમક્ષ ઊભા હોય.

તેઓનો દેહ વિલય થયો.

હવે સૌથી મોટી વાત તેમના સમગ્ર ભક્તોએ શ્રી સત્યસાંઈ પ્રદત્ત શિક્ષણનો જીવનમાં શાશ્વત વિનિમય કરવાનો રહેશે. તેમનાં એક ભક્ત ડૉક્ટર દંપતીને કેનેડાથી તેમણે અમારી સ્વામી શિવાનંદ શતાબ્દી સ્મારક હોસ્પિટલ પટ્ટમડાઈ (તમિળનાડુ)માં તન મન ધનથી સેવા કરવા મોકલેલા. તે દંપતીએ અમોને એક કરોડ રૂપિયા આપ્યા હતા. પંદર વર્ષ સેવા કરી હતી. તેઓ જનરલ સર્જન અને કાર્ડિયોલોજિસ્ટ હતા. છતાં ક્યારેક દરદીનું બાળક મળમૂત્ર ત્યાગ કરે કે ઊલટી કરે, તેઓ સત્વરે તેને જાતે જ સાફ કરી લેતા.

સત્ય સેવા અને સમર્પણ તે સત્યસાંઈનો જીવનમંત્ર હતો. બાબાનો પાર્થિવ વિલય થયો છે, ભસ્મીભૂત થશે, પરંતુ તેમની ભગવત ચેતના તેમના લાખો અનુયાયીઓમાં સમગ્ર વિશ્વના સમખંડમાં શાશ્વત રહેશે. જય સાંઈ રામ.

गुणवतां हि बहुलोकः पक्षपाती
भवति अतस्तन्निन्दा विशेषतो
लोकविरुद्धम्...

પંચાશઠ

શ્રી આચાર્ય વિજયરત્નસુંદરસૂરિજી

કોયલની વિરુદ્ધમાં રહેતો કાગડો

પોતાની રહીસહી પ્રતિષ્ઠા પણ ગુમાવી બેસે છે. સર્વત્ર પ્રશંસા પામી રહેલા ગુલાબની સામે પડતો કાંટો પોતાના અસ્તિત્વને પણ જોખમમાં મૂકી દે છે. કલકલ નિનાદ કરતી નદીના અવર્ણવાદમાં રસ લેતું બાબોચિયું સર્વત્ર તિરસ્કારપાત્ર બને છે. બસ, એ જ ન્યાયે ઉદારતા-પવિત્રતા, સદાચાર-સંયમ, વિનય-વિવેક, સહૃદયતા-સરળતા ઇત્યાદિ અનેકવિધ ગુણો દ્વારા સર્વત્ર પ્રશંસનીય બની રહેતા ગુણીજનની નિંદા કરવા જ્યારે અધમ માણસ તૈયાર બની જાય છે ત્યારે એ પોતાની રહીસહી આબરૂ ગુમાવી તો બેસે જ છે; પરંતુ સર્વત્ર થૂ-થૂ થયા વિના એ રહેતો નથી. અલબત્ત, નિંદા તો કોઈનીય કરવા જેવી નથી પણ ગુણવાનની નિંદાથી તો લાખો યોજન દૂર રહેવા જેવું છે; કારણ કે એની લોકપ્રિયતા પરાકાષ્ઠાએ હોય છે.

પ્રભુ !

આટલી પણ અક્કલ અમારામાં નહીં હોય ત્યારે જ આપે અમને આવો ઉપદેશ આપવો પડ્યો હશે ને ? કૃપા વરસાવો અમારા પર આપ કે નિંદામાત્રથી દૂર રહેવામાં અમે પ્રયત્નશીલ બન્યા રહીએ.

□ 'પ્રભુ વીર કહે છે' માંથી સાભાર

કર્મયોગ-૨

ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

હૃદયની નિર્મળતા

સેવાનો હેતુ શો છે ? ગરીબો અને જરૂરિયાતવાળાઓની સેવા આપણે શા માટે કરીએ છીએ ? દુઃખ-દર્દથી પીડાતી માનવજાતની સેવા આપણે શા માટે કરીએ છીએ ? કારણ કે, આ પ્રકારની સેવા કરવાથી આપણું હૃદય શુદ્ધ બને છે. અહંભાવ, ધિક્કાર, ઈર્ષા, ગુરુતાગ્રંથિ અને અન્ય નકારાત્મક ગુણો અદૃશ્ય થઈ જાય છે. એમની જગ્યાએ, નમ્રતા, શુદ્ધ પ્રેમ, સહાનુભૂતિ, ધીરજ, સહિષ્ણુતા, માયાળુપણું અને દયા જેવા ઉદાત્ત ગુણો વિકસે છે.

હૃદયની નિર્મળતા એ કર્મ-યોગનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. આ બાબતમાં, કર્મયોગ, બધા કરતાં ચડિયાતો છે. સદ્ગુણો ખીલવવાની તથા દુર્ગુણો નષ્ટ કરવાની તક, કર્મયોગના પ્રવૃત્તિશીલ ક્ષેત્રમાં જ, પ્રાપ્ત થાય છે. આ જ કારણથી, યોગના માર્ગે જવા ઈચ્છુક માટે, કર્મયોગનું પ્રથમ પગથિયું ગુરુએ નક્કી કર્યું છે. વર્ષો સુધી નિષ્કામ સેવા કરવાથી, મનમાં જામેલું અશુદ્ધિઓનું ઘટ્ટ પડ ધોવાઈ જાય છે.

સેવા દ્વારા અલગતાની વૃત્તિ નાશ પામે છે. સ્વાર્થાપણું મૂળમાંથી નાશ પામે છે. આપણો જીવન તરફનો દૃષ્ટિકોણ વિશાળ અને ઉદાર બને છે. આપણે એકાત્મતા અને એકતાની લાગણી અનુભવતા થઈએ છીએ. આપણે આત્મજ્ઞાન મેળવીએ છીએ અને આપણામાં નિવાસ કરી રહેલા એક જ ભગવાનની પ્રતીતિ થાય છે. આપણે અનહદ સુખ, શાંતિ અને આનંદનો અનુભવ કરીએ છીએ.

જીવન તરફનો સંકુચિત, મર્યાદિત અને હલકો દૃષ્ટિકોણ આપણને બીજાઓથી અલગ પાડનાર ખૂબ મજબૂત સાંકળરૂપ છે. સમગ્ર માનવજાત અને સમગ્ર જીવસૃષ્ટિ સાથે એકતાનો અનુભવ કરીને, આપણે સંકુચિત દૃષ્ટિકોણને ખતમ કરવો જોઈએ. ભગવાન સર્વમાં નિવાસ કરે છે એ ભાવના રાખી, આપણે બધા

પ્રત્યે સ્નેહભાવ રાખવો, બધાની સેવા કરવી અને બધા પ્રત્યે સહિષ્ણુ અને ઉદાર રહેવું. અલગતાની વૃત્તિમાંથી બચવાનો અને આપણી જાતને શુદ્ધ કરવાનો રાજમાર્ગ આ એક જ છે.

એકવાર પવિત્ર ગંગા નદીના ઘાટ પર બે કન્યાઓ ડૂબી રહી હતી. બે જુવાનિયાઓ એકદમ નદીમાં કૂદ્યા અને બંનેને બચાવી લીધી. એક જુવાનિયાએ તેમાંની એકને કહ્યું, 'તું મારી સાથે લગ્ન કર.' બીજાએ કહ્યું 'મેં તો માત્ર મારી ફરજ બજાવી છે. ભગવાને મને સેવા કરવાની અને મારી જાતને પવિત્ર કરવાની તક આપી. હું ભગવાનનો આભારી છું.' પહેલો એના સ્વાર્થને કારણે વધારે અશુદ્ધ થયો. જ્યારે બીજો નિઃસ્વાર્થતાને કારણે હૃદયને વધુ શુદ્ધ બનાવી શક્યો. બાહ્ય રીતે બંનેની ક્રિયાઓ તો એક સરખી જ હતી; પણ બંનેના હેતુઓ જુદા હોવાથી, બંનેને જે ફળ મળશે તે ભિન્ન પ્રકારનું જ મળશે.

તેથી જો સેવા મારફત હૃદય શુદ્ધ કરવું હશે તો નિષ્કામ સેવા કરવી પડશે. આપણાં કર્મોના ફળની કે બદલાની પરવા નહીં કરવી જોઈએ. આપણા હેતુઓ તદ્દન શુદ્ધ અને પવિત્ર હોવા જોઈએ. પછી આપણાં હૃદય પણ શુદ્ધ બનશે. તેથી જ કર્મયોગ આચરવાથી, આપણી જાતને ઝડપથી શુદ્ધ બનાવવાનું ઘણું જ સહેલું બની જશે.

સેવાનો ઉત્કટ ઉત્સાહ

કર્મયોગીમાં નિઃસ્વાર્થ સેવા કરવાનો તીવ્ર ઉત્સાહ હોવો જોઈએ. જે અંગત સુખ અને સગવડોની પરવા કર્યા વગર બીજાને મદદ કરવા સદા તૈયાર હોય છે તે અગ્રિમ કર્મયોગી છે. તેનામાં સેવા કરવાનો અપૂર્વ ઉત્સાહ હોય છે. આધ્યાત્મિક પ્રદેશો ખોલવાની ગુરુચાવી એની પાસે જ હોય છે.

કટોકટીના સમયમાં પૂરી ચોકસાઈ અને ધ્યાનપૂર્વક ઝડપથી વિચાર કરવા અને તરત જ તેનો અમલ કરવા

આપણે શક્તિમાન હોવા જોઈએ. આપણે ઉતાવળિયા અને અવ્યવસ્થિત નથી એની કાળજી લેવી જોઈએ. આપણે સદા શાંત અને સ્વસ્થ રહેવું જોઈએ. આપણાં કર્મોનાં ફળ સાથે આપણો કોઈ સંબંધ નથી એમ માનીને આપણે આળસ અને એટીપણાના શિકાર બનવું ન જોઈએ. આપણે એવું કહેવું ન જોઈએ કે, મને ફળની આસક્તિ નથી, પછી મારે શા માટે ચોકસાઈ રાખવી જોઈએ ? ખરું જોતાં તો આ જ કારણથી બીજાની સેવા કરતી વખતે આપણી તમામ શક્તિઓ તેમાં કામે લગાડવી જોઈએ. કારણ કે મળનાર ફળની લાલચ આપણા પથમાંથી ચ્યુત કરી શકશે નહીં.

ઘણા સાધકો આજે, લેખન, પૂજા માટે ફૂલ વીણવાં, પુસ્તકાલયમાં ચોપડીઓ ગોઠવવી, ટાઈપ કરવું અથવા તો કોઈ પ્રકારનું નિરીક્ષણ કાર્ય કે વ્યવસ્થાનું કાર્ય કરવું - આવાં મનને આનંદ આપનાર કામ વધુ પસંદ કરે છે. લાકડાં ચીરવાં, ફૂવામાંથી પાણી ખેંચવું, ગંદાં વાસણ માંજવાં, કપડાં ધોવાં, પોતાં કરવાં, રસોઈ કરવી, પેશાબનાં પાત્રો સાફ કરવાં તથા માંદાની સારવાર જેવાં કામો તેમને ગમતાં નથી. આવા સાધકો કર્મ-યોગ અને વહેવારિક વેદાંતની ભાવનાને સમજ્યા જ નથી. ધ્યાન અને ગંભીર સાધના માટે તૈયાર થતાં પહેલાં, તેમણે કહેવાતા ઘરકામની કડક શિસ્ત અને તાલીમ, ઘણા વર્ષો સુધી લેવી જોઈએ.

ઘરમાં, રસોઈઘર ખરેખર વિવાદનું કેન્દ્ર બની શકે. ભાઈઓ પૂરીના એક વધારાના ટુકડા માટે બહેનો સાથે ઝઘડે અથવા ફરિયાદ કરે કે કઢી તદ્દન પાણી જેવી છે - આવા ઝઘડા ચાલ્યા જ કરે. પણ, જો યોગ્ય સમજણ અને ડહાપણ હોય તો, સહિષ્ણુતા, સહાનુભૂતિ, ક્ષમાશીલતા, અનુકૂળ થવાની ક્ષમતા, સ્નેહ વગેરે ઉમદા ગુણો ખીલવવાની શ્રેષ્ઠ ભૂમિ પણ રસોઈઘર જ બની શકે. હૃદયની શુદ્ધિ માટેનું શ્રેષ્ઠ સ્થળ રસોઈઘર જ છે. દરેક સાધકને રાંધવાનું અને બીજાની સેવા કરવાની આવડત હોવી જોઈએ.

જો આપણે બીજાની સેવા કરવી હોય તો એને બધી રીતે ખુશ રાખવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જેની

સેવા કરીએ છીએ તે ખુશ રહે તેવી રીતે કામ કરવું. નહિ કે આપણી ખુશી પ્રમાણે કામ થાય. આપણી સેવાથી બીજાને ખૂબ સુખ મળવું જોઈએ. આ જ સાચી સેવા છે. પણ, સામાન્ય રીતે બીજાની સેવા કરવાના બહાના નીચે, લોકો માત્ર પોતાની જાતને ખુશ રાખવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આ ગંભીર ભૂલ છે. ચપ્પુની ધાર આપણે જાતે પકડીએ અને એનો હાથો બીજાને પકડવા આપીએ એ જ સાચી સેવા છે.

સાચો કર્મયોગી સહન કરવામાં જ આનંદ માણે છે. તે ઘણું જવાબદારીભર્યું અઘરું, નીરસ અને સખત મજૂરીવાળું કામ પોતાને માથે લે છે અને તે પણ પોતાના ખર્ચે અને જોખમે. બીજાની સેવા કરવા અને તેને ખુશ રાખવા, તે પોતે રાજીખુશીથી, દુઃખ અને પીડા સહન કરે છે.

કર્મયોગીઓએ ખૂબ દયા, ઉદારતા અને પ્રેમ બતાવવાં જોઈએ. કેટલાક ભક્તો અડધો ડઝન માળાઓ તેમની ડોકમાં પહેરે છે, કાંડા પર પહેરે છે અને કોઈ આડોઅવળો મંત્ર બોલે છે. પણ માંદો માણસ મરવાની અણી પર હોય ત્યારે તેની સારવાર કરવા તેમની સહેજ પણ તૈયારી હોતી નથી; અરે, તેના મુખમાં પાણીનું કે દૂધનું એક ટીપું નાખવાનું પણ તેમને સૂઝતું નથી. તેઓ તેને એમ નહીં પૂછે, ‘બોલ, ભાઈ તને શું ગમશે ? હું તારી શી સેવા કરું ?’ જિજ્ઞાસાથી, માત્ર દૂરથી જ, તેના પર નજર નાખશે. આવા લોકોને, બોલો, આપણે સાચા ભક્તો કહી શકીએ ? તેમના ધ્યાનમાં અને ભક્તિની ક્રિયાઓમાં બીજાનું ભલું કરવાનો એક છાંટો પણ દેખાતો નથી. ભગવાનની જીવંત મૂર્તિ સમાન એક બીમાર આદમી તેમની નજર સમક્ષ મરણપથારીએ પડ્યો છે, છતાં પણ તેની પાસે જઈને તેની સેવા કરવાનું કે આવી કટોકટીની પળે એને પ્રોત્સાહન અને આશ્વાસન મળે એવા થોડા શબ્દો પણ કહેવાનું એમને દિલ થતું નથી. દર્દીનું જીવન આમ મરણના ત્રાજવે તોળાઈ રહ્યું હોય ત્યારે પણ તેઓ નિર્દય બની રહે છે. એમનાં હૃદયો જ જ્યારે વજ્ર જેવાં કઠણ હોય ત્યારે તેઓ પરમ કૃપાળુ ભગવાનની ઉદાર દૃષ્ટિની અપેક્ષા કેવી રીતે રાખી

શકે ? પ્રાણી માત્રમાં ભગવાનનાં દર્શન કરવાની દૃષ્ટિ એમનામાં નથી, પછી તેઓ ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર કેવી રીતે કરી શકે ? અને ભગવાનના તમામ સ્વરૂપોની સેવા કરવાની ઉદાત્ત ભાવના તેમનામાં ક્યાંથી આવે ?

કર્મયોગ અને સમાજસેવા

ભક્તિ અને આધ્યાત્મિક જ્ઞાન વગર બીજાઓની સેવા, ભલે સહાનુભૂતિપૂર્વક કરી હોય, તોપણ તે કર્મયોગ કે પૂજા નથી. એ તો નિમ્ન કોટીની સેવા છે. તેથી માનવનો મોટો આધ્યાત્મિક વિકાસ થઈ શકે નહીં. જો એને પ્રગતિ કહેવામાં આવે તોપણ તે પ્રગતિ ધીમી અને શુષ્ક હશે. યાદ રાખો કે માનસિક અભિગમ કે દિવ્ય લાગણી જ ખૂબ ભલું કરી શકે છે.

માત્ર સમાજસેવા જ કર્મયોગ હોત તો તમે વિચાર કરી શકો છો કે તમામ દાક્તરો અને પરિચારિકાઓ આજે સંતો કે સાધુઓ હોત ? પણ, આમ નથી. જો દવાખાનામાં કામ કરતો દાક્તર કર્મયોગી હોય તો તે એમ વિચારશે કે બધા જ દર્દીઓ ભગવાનનાં સ્વરૂપો જ છે. તેને એવું લાગશે કે આ શરીર ભગવાનનું હરતું-ફરતું મંદિર જ છે, અને દવાખાનું ભગવાનનું મંદિર કે વૃંદાવન છે. તે વિચારે છે કે, 'હું જે બધું દાક્તરી કામ કરું છું તે ભગવાનને રાજી રાખવા કરું છું, મારા ઉપરી અધિકારીઓને નહીં.' જ્ઞાનનો આ પ્રકાશ, કર્મોનાં તમામ ફળોનો નાશ કરે છે અને હૃદયને શુદ્ધ અને ઉદાત્ત બનાવે છે.

કર્મયોગ સમાજસેવા પૂરતો જ મર્યાદિત નથી. અરે, ઘરકામ પણ આ નિઃસ્વાર્થ ભાવનાથી થઈ શકે. બધાં જ કાર્યોને આધ્યાત્મિક બનાવી શકાય. ભગવાને આપણને ગમે તે પરિસ્થિતિમાં મૂક્યા હોય, તોપણ આપણે ભગવાનને પામી શકીએ છીએ. માત્ર, આપણે સાચી ભાવનાથી કામ કરવું જોઈએ. એ નિઃશંક છે કે સમાજસેવકોએ કરેલી સમાજસેવા એ ખરેખર જરૂરી અને પ્રશંસાપાત્ર છે. પણ તે ઈશ્વરને પામવાની ઈચ્છાથી કરેલી નહીં હોવાથી 'યોગ' નથી. જો આ ઉમદા આત્માઓ, તેઓ ભગવાનની પૂજા જ કરી રહ્યા છે એ

ભાવનાથી સમાજ-સેવા કરે તો તેઓ કેટલો બધો લાભ અને માનસિક શાંતિ મેળવી શકે !

સૌથી મોટી સેવા કઈ ?

સમાજ-સેવકોના અથાક પ્રયત્નો હોવા છતાં, વિશ્વનાં દૂષણો નાબૂદ થઈ શક્યાં નથી. એક સ્થળેથી એક દૂષણ દૂર થયું તો બીજા સ્થળે બીજું દૂષણ દૃષ્ટિગોચર થાય છે. આ દુનિયા વાંકી છે. આ દૂષણો દૂર કરવાનું કામ કૂતરાની પૂંછડીને સીધી કરવાનો પ્રયત્ન કરવા જેવું છે. જેવો તમે તમારો હાથ ખસેડી લેશો કે તરત જ તે ફરી વાંકી થઈ જશે.

માટે, આ વાંકી દુનિયાને સુધારવાની ભાંજગડમાં તમે પડશો નહિ. એ કદી પણ સુધારવાની નથી. પહેલાં તમે તમારી જાતને સુધારો, પછી આખી દુનિયા તમને સુધરેલી લાગશે. તમે જાતે જ અજ્ઞાની અને નબળા હશો, તો પછી તમે દુનિયાને કેવી રીતે મદદ કરી શકશો ? એ તો આંધળો, બીજા આંધળાને દોરે એવું થશે-બંને ઊંડી ખીણમાં પડશે.

માટે, દુનિયાની સૌથી મોટી સેવા તો દુનિયાને ભગવાન અંગેનું જ્ઞાન આપવાની છે. આધ્યાત્મિક જ્ઞાન એ સૌથી ઊંચી-ઉત્કૃષ્ટ-સેવા છે. માનવજાતની તમામ યાતનાઓનું મૂળ અજ્ઞાન છે. જો આ અજ્ઞાન દૂર કરવામાં આવે, તો માનવ કાયમી સુખી થાય અને શાશ્વત સુખ મળે. જે સાધુ લોકોનું અજ્ઞાન દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે તે દુનિયાનો મોટામાં મોટો હિતચિંતક છે. આ વિધાન બીજી કોઈ પ્રકારની સેવાનું અવમૂલ્યન કરવાના ઈરાદાથી કર્યું નથી. દુનિયાના લોકોનું અજ્ઞાન દૂર કરવા દિવ્ય જ્ઞાન આપવું એ, ખરેખર, માત્ર ઈશ્વરની અનુભૂતિ પામેલા સંત માટે જ શક્ય છે. આ ઉલ્લેખ અમે અહીં એટલા માટે કરીએ છીએ કે, અત્યારે આપણે જે સેવા કરી રહ્યા છીએ તેનાથી સંતોષ લેવાની ભૂલ આપણે ન કરી બેસીએ. સેવા કરી આપણે આત્મ-સંતોષી અને જડ ન બનવું જોઈએ. અનાથોને ફક્ત વસ્ત્રો, અન્ન જેવી ભૌતિક જરૂરિયાતો આપવા ઉપરાંત તેમની વધુ સેવા કરવી જોઈએ.

□ 'યોગના પાઠ'માંથી સાભાર

તમારું જીવન દિવ્ય ભાવથી રંગી દો

શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી

હે વિશ્વવ્યાપી, સર્વવ્યાપક, અનંત, શાશ્વત અને અસીમ આત્મા; સદા-પરિવર્તનશીલ, નશ્વર, ક્ષણભંગુર, નામ-રૂપના ભૂંસાઈ જતા અસ્થાયી દેખાવો જેને આપણે આ જગત કહીએ છીએ તેની પાછળ અને પેલી પાર રહેલ સદા-વર્તમાન સત્તા; તમને ભક્તિભાવથી અંજલિ ! તું સદા અસ્તિત્વમાં રહેતી પરમ સત્તા છો, જેને અમે કમનસીબે જોઈ કે અનુભવી શકતા નથી તથા બંધનમાં પડેલા અને વિકૃત લોકો સ્વીકારી શકતા નથી અને પાષાણ હૃદયવાળા ઈન્કાર કરે છે એવી તું ચરમ, અદ્વિતીય, અદ્વૈત એક જ સત્તા છે.

અહીં આ બધું બ્રહ્મનું પ્રાગટ્ય છે, જે સર્વ દેખાય છે, સંભળાય છે, અડકી શકાય કે ચાખી કે સૂંઘી શકાય છે તેમાં તે બ્રહ્મ પ્રકાશે છે. જે સઘળું હંમેશ હસ્તી ધરાવતું હતું, જે હાલ અસ્તિત્વમાં છે અને જે બધું ભવિષ્યમાં હાજર હશે તે બધામાં ફક્ત બ્રહ્મ જ પ્રકાશે છે. તે બધી વસ્તુઓમાં એક જ, અદ્વિતીય સત્તાની માફક રહેલો છે. 'જેને વાણી વ્યક્ત નથી કરી શકતી પરંતુ જે વાણીને પ્રગટ કરે છે, તેને જ બ્રહ્મ તરીકે જાણ, નહિ કે જેને લોકો અહીં પૂજી રહ્યા છે, જેને મન સમજી શકતું નથી પણ જે મનને જાણે છે, તેને જ ફક્ત બ્રહ્મ જાણ, નહિ કે જેને લોકો અહીં ભજે છે. જેને જોઈ શકવા દષ્ટિ નિષ્ફળ જાય છે પણ જે દષ્ટિને દેખે છે તેને જ એક બ્રહ્મ જાણ, નહિ કે જેને લોકો અહીં પૂજે છે. જે કાનથી સાંભળી શકાતું નથી પરંતુ જેને લીધે કાન સાંભળવા શક્તિમાન થાય છે, તેને જ ફક્ત બ્રહ્મ જાણ, નહિ કે જેને લોકો અહીં પૂજે છે. આ જ હકીકત છે, આ જ સત્ય છે.

ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક અનુભવ ધરાવતા ઋષિઓએ

આ અનુભવ વર્ણવ્યો છે. આ ગૂઢ સત્ય તેઓએ જાહેર કર્યું હતું. આ દિવ્ય રહસ્ય છે. એ જ એક તત્ત્વ છે, બીજું કશું નથી. અનેકનું અસ્તિત્વ નથી. કારણ એકમાંથી અનેક થયેલ છે. આ સત્યને ધ્યાન દઈ કાન લગાડી સાંભળી, ઊંડું ચિંતન કરવાનું છે અને તેનું ભાવથી સતત ધ્યાન ધરવાનું છે.

જો સાંભળી, વિચારી, ધ્યાન ધરી આ સત્યની કમશ: અનુભૂતિ કરવાની ઈચ્છા હોય, તો તેનું દિવસ દરમિયાન ભાવના દ્વારા, આત્મભાન દ્વારા તથા નારાયણભાવ સેવીને આ દશ્યને આહ્વાન કરવાના યત્ન વડે સમર્થન કરવું જોઈએ. આવી ભાવના બની રહેવી જોઈએ. સઘળું જ ખરેખર એક મહાન સત્તા છે જે સર્વવ્યાપી, સર્વાંતરવાસી, અન્તર્વેધી અને સર્વનો આધાર જ છે. આ આધ્યાત્મિક, દિવ્ય, દૈવી ભાવ છે.

સાંભળવું, મનન કરવું અને ધ્યાન ધરવું તે ફક્ત પ્રક્રિયાઓ છે- ભૌતિક માનસિક અને અતિમાનસિક છે, પરંતુ પરામાનસિક નથી. આ બધી બહુ ઊંચી, પરિષ્કૃત, સૂક્ષ્મ માનસિક પ્રક્રિયાઓ હોઈ શકે પણ અંતે તો માનસિક જ છે. તે બધી પ્રક્રિયાઓ પરામાનસિક નથી, તે મનથી ઉપર જતી નથી.

ફક્ત લાગણી - તીવ્ર ભાવ - જ તમને મનથી ઉપર અલગ ચેતનાના સ્તર પર, ચેતનાના જુદા પરિમાણ પર લઈ જવા શક્તિમાન છે. જ્યારે વાસ્તવિકતા, ફક્ત કહેલી કે સાંભળેલી વાતથી નહિ, માનસિક વિચાર પૂરતી જ નહિ, બૌદ્ધિક પ્રક્રિયા દ્વારા તાર્કિક નિષ્કર્ષ મેળવીને નહિ, પણ ખરેખર સત્યની વાસ્તવિકતા બની જાય, ત્યાર બાદ તે વાસ્તવિકતા આ જગત તરફ જોવાનો અને તેને

જાણવાનો મૂલાધાર બની રહે છે.

જ્યારે ભાવ એક કાયમી પરિબળ તરીકે તમારા જીવનમાં પ્રવેશે છે ત્યારે જીવનને મૂલવવાની તમારી રીતમાં અને સવારથી સાંજ સુધી દરેક વસ્તુ બાબતમાં તમે કાળજીભર્યા વિકસાવેલ વલણમાં એવું કંઈક બને છે, જેથી વસ્તુઓને અને બાબતોને તમે જુદા જ પ્રકાશમાં નિહાળો છો. કારણ ત્યારબાદ જ આ ભાવ તમને પ્રક્રિયાથી પર થઈને વાસ્તવિક-સત્તા પર લઈ જશે : આ કાર્ય પ્રક્રિયાથી થવું શક્ય નથી. ઊંડું ધ્યાન જ્યાં મન સ્થિર હોય તે કામ કરતું ન હોય, તે પણ અતિમનસની પ્રક્રિયા માત્ર જ છે. તે તમને મનના સ્તરથી ઉપર લઈ જઈ શકે નહિ વળી તે પણ તે સમય પૂરતી જ-તત્કાળ પૂરતી જ-હોય છે. દિવસના ચોવીસે કલાક તમે તેમાં ડૂબેલા ન રહી શકો.

આમ હોઈ તમારા જીવનને દિવ્ય ભાવથી, દિવ્ય દૃષ્ટિથી રંગવા સિવાય અન્ય કોઈ રસ્તો રહેતો નથી. ત્યાં તમે અનેકનું દર્શન કરતા નથી પરંતુ

‘એકો દેવઃ સર્વભૂતેષુ ગૃહઃ સર્વવ્યાપી સર્વભૂતાન્તરાત્મા, કર્માધ્યક્ષઃ સર્વભૂતાધિવાસઃ...’

‘ઈશ્વર, જે એક જ છે તે બધાં પ્રાણીઓમાં છૂપાયેલો છે. તે સર્વવ્યાપક છે અને તે પ્રાણીમાત્રનો અંતર્યામી આત્મા છે. તે બધાં કાર્યોનો અધિપતિ છે અને સર્વભૂતોમાં વાસ કરે છે.’

દિવ્ય સિદ્ધાંત - દિવ્ય તત્ત્વ તો એક જ છે, એજ દિવ્યતા સઘળી વસ્તુમાં છૂપી રહેલી છે, બધી ચીજોમાં ગુપ્ત રહેલ છે. જ્યાં સુધી તમારો ભાવ બાહ્ય દેખાવને ભેદીને અંદર રહેલી અપ્રગટ ગુપ્ત વાસ્તવિક-સત્તાને અપનાવી ન શકે ત્યાં સુધી તમારી ઈન્દ્રિયો બાહ્ય નામ-રૂપને જ પારખશે. કારણ કે તેઓ આટલું જ કરવા શક્તિમાન છે. ફક્ત ભાવ જ વસ્તુની આરપાર જઈ વસ્તુના હાર્દમાં પહોંચે છે.

આમાં જ મુક્તિ રહેલી છે. આ જ રસ્તો છે. આમાં જ ‘અનેક’ની સમસ્યાનો ઉકેલ રહેલો છે.

‘અનેક’ની માન્યતા આપણા ધ્યાનને તેમના પર લઈ જઈ, ખેંચી જઈ, ચોંટાડે છે તેમનાથી પર જવા દેતી નથી, કે આવરણ, અવરોધ કે ઉપરછલ્લા દેખાવના બખતરને છેદવા દેતી નથી. આ આવરણની અંદર વાસ્તવિક-સત્તા ગુપ્તપણે રહેલી છે.

આ દૃષ્ટિ ભાવ દ્વારા વિકસાવવાની છે. સ્વામી શિવાનંદજીના ઉપદેશનું આ હાર્દ હતું : બધું જ દિવ્ય છે, બધાને દિવ્ય રૂપે જુઓ, બધા પ્રત્યે દિવ્યતાનું વલણ રાખો. બધું દિવ્ય હોવાનું જાણતા હોઈ, અતિ ગાઢ પ્રવૃત્તિની વચ્ચે પણ ઈશ્વર સાથેનું તમારું અનુસંધાન રાખો. બધું દિવ્ય છે તે જાણીને દિવસની દરેક ક્ષણ ઈશ્વરમાં જીવો. બધું દિવ્ય સમજતા હોઈ તમારું જીવન દિવ્ય કરો. દિવ્યતાપૂર્વક જીવો, દિવ્ય જીવન વ્યતીત કરી મુક્ત બનો.

આ હતું ગુરુદેવનું આહ્વાન. જો આપણે તેમના અનુયાયી હોઈએ, જો આપણે તેમના શિષ્યો હોઈએ તો આ આહ્વાનનો પ્રતિભાવ આપવો જોઈએ. સાચા શિષ્યત્વની આ જ ખરી પરીક્ષા છે. પ્રતિભાવ આપો. આ નાના અહંને મારી નાખો. જીવવા માટે મરો. દિવ્ય જીવન ગાળો.

પવિત્ર ગુરુદેવની કાયમી ઉપસ્થિતિમાંથી આ આહ્વાન હંમેશ વહેતું જ રહે છે. દરેક દિવસની હરેક ક્ષણ આ આહ્વાનનો પ્રતિભાવ બનવો જોઈએ તે માટે દિવ્ય ભાવથી રંગાયેલ દિવ્ય જીવન ગાળો. તે માટે એવી નજર, એવી દૃષ્ટિ રાખો કે જે તમારાં મન અને બુદ્ધિથી પર હોય. એવી દૃષ્ટિ રાખો જે ‘તે’ માં હોય અને તમારા આત્માના સ્તરે હોય.

જગતને જગદીશ જાણો. આમાં આપણી મુક્તિ રહેલી છે. આપણા આધ્યાત્મિક જીવનનો વિજય આ દૃષ્ટિમાં સમાયેલો છે. એટલે એવું જ થાઓ ! ગુરુ અને ગોવિંદ તમારા જીવનને આવું દિવ્ય જીવન બનાવવા કૃપા કરે અને આશીર્વાદ આપે !

□ ‘મુક્તિપથ’માંથી સાભાર

મનાયે શ્લોક - મનોબોધ

શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી

મનોબોધ-મનાયે શ્લોકનાં રામવિશ્વાસ પ્રકરણમાં
મના પાવના ભાવના રાઘવાચી

ધરી અંતરી સોડિ ચિંતા ભવાચી ।
ભવાચી જિવા માનવા ભૂલિ ઠેલી

નસે વસ્તુચી ધારણા વ્યર્થ ગેલી ॥ ૭૯ ॥
હે મન ! શ્રીહરિની પવિત્ર ભાવના તું હૃદયમાં
ધારણ કરી લે અને સંસારની ચિંતા છોડ. જીવે સંસારમાં
ધરા શ્રીવરા ત્યા હરા અંતરાંતે

તરા દુસ્તરા ત્યા પરા સાગરાંતે ।
સરા વીસરા ત્યા ભરા દુર્ભરાંતે

કરા નીકરા ત્યા ખરા મત્સરાંતે ॥ ૮૦ ॥

શિવના અંતર એટલે હૃદયરૂપી શ્રીરામને તમારા
હૃદયમાં ધારણ કરો, અને દુર્લભ્ય એટલે તરી પાર જવું
અતિ મુશ્કેલ એવા મહાસંસારરૂપી સાગરથી તરીને પેલે
પાર જાવ. દુર્ભર એટલે ભર્યું ભર્યુંને ખાલી એવું પેટ
ભરવા માટે સુખેથી તમે ઉદ્યોગ કરો પણ થોડી વાર
તેને વિસારી એક બાજુએ ખસી જાવ અને એને
અંતરમુખ થાવ. તે કૂર ખરરૂપી મત્સરને ચૂંથી ઠાર કરી
નાખો.

સંતરામદાસજી જે તથ્યનું સાર્થક્ય કરવા માગે
છે, તે જ વાત ગીતાકારે શ્રીકૃષ્ણના શ્રીમુખે વચનના
રૂપે કહેલી છે.

અનન્યચેતા: સતતં યો માં સ્મરતિ નિત્યશ: ।

તસ્યાહં સુલભ: પાર્થ નિત્યયુક્તસ્ય યોગિન: ॥

(ગીતા : ૮:૧૪)

જે હંમેશાં બીજા કોઈ પણ પદાર્થનો વિચાર નહિ
કરતાં મને સતત યાદ કરે છે એવા નિત્યયુક્ત (હંમેશાં
સ્થિર) યોગી મને સહેલાઈથી પ્રાપ્ત કરે છે.

સંતોએ સૌએ એકમુખે હરિનામનું યશોગાન કર્યું
છે. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે ‘અનન્યચેતા:’ એટલે જેને બીજા
કોઈપણ વિષયમાં જેને આસક્તિ નથી તે. રામદાસજી
કહે છે... ‘ધરી અંતરી સોડિ ચિંતા ભવાચી’ હે મન
જગતની ચિંતા છોડ અને એક માત્ર અંતરમાં ‘મના

અંતે સંત રામદાસજી કહે છે;

હરિ ભાવના પાવની ધાર મંન,

ઉચે સર્વ સંસારચિંતા તું છોડ;

ભવે ભૂલ જીવે કરી મંન તેથી,

અસદ્વસ્તુની ધારણા થૈ નકામી ॥ ૭૯ ॥

ભૂલ કરી છે તેથી જ તે અસદ્વસ્તુની ધારણા કરે છે અને
અંતે ધારણા વ્યર્થ છે.

ધરો શિવ અંતર રૂપી રામમૂર્તિ,

તરો પાર દુર્લભ્ય મહાસાગરેથી;

ભરો વીસરો ને ખમો દુર્ભરાથી,

હણી ઘો ખર કુર માત્સર્ય ચૂંથી ॥ ૮૦ ॥

ભાવના રાઘવાચી’ એક માત્ર... મનમાં... એક જ
ભાવના રાઘવની રાખો. શ્રીકૃષ્ણે આ વાતની સ્પષ્ટતા
પણ કરેલ છે,

અનન્યાશ્ચિન્તયન્તો માં યે જના: પર્યુવાસતે ।

તેષાં નિત્યાભિયુક્તાનાં યોગક્ષેમં વહામ્યહમ્ ॥

(ગીતા : ૮:૨૨)

બીજા કોઈનો પણ વિચાર કર્યા સિવાય જેઓ
એકલા મને ભજે છે તે નિત્યમુક્તોના યોગક્ષેમનું વહન
હું કરું છું.

અનન્યા: અભિમ્ન. જે સર્વત્ર સદા સર્વદા સૌ જડ
ચેતનામાં એક શ્રીકૃષ્ણને જ નિરખે છે, દેખે છે...
અનુભવે છે, તેવા નિત્યભક્તોને લાભ અને સલામતી
હું બક્ષું છું... આ હનુમાન જયંતીના મારુતિ યજ્ઞ સમયે
એક કૂતરું આવ્યું અને પંચામૃતનાં મોટાં પાત્રમાં મોઢું
નાખી તેને પીવા લાગ્યું, જ્યારે યજ્ઞ થઈ રહ્યો છે, તે
વેળા એક પશુ આવીને એક પાત્રમાંથી કંઈક પ્રસાદ
કે નૈવેદ્ય દ્રવ્યમાં મોઢું નાખીને પીવે છે, ત્યારે પંડિતનું
શું કર્તવ્ય ? તે કૂતરાંને ભગાડવું, કે શાંતિથી તે નૈવેદ્ય
આરોગવા દેવું... પંડિતજીએ તે પંચામૃતનું પાત્ર લઈને
કૂતરાંને ખાવાપીવાની જે કુંડી છે, તેમાં રેડી દીધું...
Nothing Wrong આ વૃત્તિમાં દુર્ભાવના નથી. પ્રભુ...
તમો પધાર્યા... લો જમો તમારાં પોતાના જ પાત્રમાં...

તમોને સુવિધા કરી આપીએ કે જેથી કોઈ તમોને જમતાં ઉઠાડે નહીં... ભગાડે તો નહીં જ.

આવું તો બધું દરરોજ બનતું જ હોય છે; વાતો બહુ નાની નાની છે. છતાં જાગૃતિ કેળવીએ તો ઈશ્વર આપણી આજુબાજુમાં જ આંટા મારે છે. તેને આવવા જવાનું નથી, તેને અંદરબહાર, ઉપરનીચે કશું જ નથી... પેલું દેશી ગીત યાદ કરીએ 'આંખ મારી ઉઘડે ત્યાં સિતારામ દેખું' આ કલ્પના નથી, અંતરની ભાવના છે. ઈચ્છા નથી. કામના પણ નથી. વાસના પણ નથી. ભાવ શરણાગતિનો છે. અહંશૂન્યતાનો છે. મમત્વનો નથી. દાસત્વનો છે. પ્રભુમાં ઓતપ્રોત થઈ જવાનો છે. જેમ નદી સાગરમાં મળે તેમ, હે નાથ હું મટી જાઉં, બસ તું જ થઈ જાઉં. એક પ્રાર્થના આ વર્ષે દિવાળીના દિવસે સ્ફુરી હતી.

હે પ્રભુ !

મને પ્રભુ બનાવ.

કે જેથી મને તારી પ્રભુતા મળે.

ને મળે મને તારી કરુણા, ક્ષમા, ઉદારતા અને દયા.

તારી ઉદારતા અને પ્રકૃતિ પ્રત્યેનો તારો પ્રેમ,

તારી ક્ષમતા, ઓજસ, તેજ અને ગુરુત્વ.

આ બધું મને મળે જ,

આ સિવાય તારા ભંડારમાં જે કંઈ હોય

સુખદ, સમૃદ્ધ અને શાંતિપૂર્ણ તે બધું જ મને આપ,

અને પછી હું પ્રાર્થુ કે;

આ પ્રાર્થના સૌ કોઈ કરે, જેથી બધાને આ બધું જ મળે;

અને વિશ્વ બને સર્વાંગ સુંદર, પરિપૂર્ણ બસ,

તારું જ રૂપ, તારું જ સ્વરૂપ.

આમાં માગણી હોવા છતાં કંઈ જ માગણી નથી. માગણી છે તો એક પ્રભુની... તારા વિના બીજું કંઈ ન મારું રે... રામ બીના કદ્ય જાનત નાહી... જીત દેખું ઉત શ્યામ સખીરી... સર્વત્ર પરમાત્મ દર્શન સિવાય બીજી કોઈ ખેવના નહીં... અને એકવાર તાદાત્મ્ય થાય પછી હું અને તુંના ભેદ, ભક્ત અને ભગવાનના ભેદ, આત્મા પરમાત્માના ભેદ... બધા જ ભેદ મટી જાય... રહી જાય કેવળ એક તું એક તું એક ભાસે... પવન તું, પાણી તું, ભૂમિ તું, ભૂધરા... જડ ચેતન જગ જીવ જત સકલ રામ રામ જાની...

રામદાસજી તેથી જ કહે છે. ધરા શ્રીવરા ત્યા

હરા અંતરાંતે... 'અંતરમાંથી નહીં રે વિસારું હરિ' કારણ રામ રસ મીઠો રે મેરે ભાઈ... જો કોઈ પીવે અમર હો જાયે... ધ્રુવને પીયા, પ્રહલાદને પીયા, પીવે મીરાંબાઈ... દાસ કબીરા ભરભર પીયા ઔર પીબન કી આસ... રામ રસ... એક વખત હરિરસનો સ્વાદ ચાખ્યો એટલે બસ બીજું બધું જ નિરસ. ધરાશ્રીવરા ત્યા હરા અંતરાંતે... અંતરમાં શ્રીવરને પધરાવો. તરા દુસ્તરા ત્યા પરા સાગરાંતે... આવી જ એક મરાઠી ઓળીમાં તુકારામ કહે છે... મંગળમય નામ તુઝેં સતત ગાઉ હે, ભવસાગર કઠીન ઘોર ષડરીપુતી કરિત જોર... તુકયાચી નાવ વિઠ્ઠા પાર હોઉ હે... કામકોધ, મદ, મોહ, લોભ, છળનું જોર ઘણું છે. હે વિઠ્ઠલાથ તુકારામની નૌકાને પાર ઉતારવા માટે મને કૃપા કરીને તારું મંગળમય નામ ગાવા દે. મધુર મધુર મધુર નામ... સીતારામ સીતારામ સીતારામ... પ્રભુમુદ્રિકા મેલી મુખમાં હી જલધી લાંધી ગયે અચરજ નાંહી... દુર્ગમ કાજ જગત કે જે તે સુગમ અનુગ્રહ તુમરે તે તે... એક વખત પ્રભુનામ સ્મરણની પ્રીત લાગવી જોઈએ. પછી બધું જ... સાકર શેરડીનો સ્વાદ તજીને કડવો લીમડો ઘોળમાં... રે રાધા કૃષ્ણ વિના બીજું બોલમા... શ્રીશ્રીમા આનંદમયીમા સદૈવ કહેતા હરિકથા હી ક્યા બાકી સર્વ વૃથા વ્યથા...

આપણું દુર્ભાગ્ય છે કે આપણે બધું જાણતા હોવા છતાં, આ દૃશ્યમાન જગતની આંટીઘૂંટીમાં અટવાયેલા રહીએ છીએ. ઈશ્વરનું અનુસંધાન રાખો. 'સૂત્રે મણિગણા ઈવ' જેમ કુલના હારની વચ્ચે દોરો હોય તેવી જ રીતે આપણા બધા જ કાર્યોમાં... ધંધામાં તો કામ શરીરનું... જીભ તમારે વશ છે રે... મનથી ચિંતા રાખે તેને શુભ અવસર આ બસ છે રે... માટે જ ગીતા સ્પષ્ટતા કરતાં કહે છે-

યત્કરોષિ યદશનાસિ યજ્જુહોષિ દદાસિ યત્ ।

યત્તપસ્યસિ કૌન્તેય તત્કુરુષ્વ મદર્પણમ્ ॥

(ગીતા ૮:૨૭)

તું જે કંઈ કરે છે, જમે છે, યજ્ઞમાં જે કંઈ હોમે છે, જે કંઈ આપે છે, તું જે કંઈ તપ કરે છે, તે હે કૌન્તેય, મને અર્પણ કર.

આ અસંભવ નથી. જાગૃતિ કેળવીએ અને જીવન સાર્થક કરીએ. ઠું શાંતિ

યોગ એ જ જીવન

- શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી

પ્રમુખ આસનો-૭

અર્ધમત્સ્યેન્દ્રાસન

અત્યાર સુધી આપણે જે પણ આસનો વિશે વાતો કરી તે બધાં જ ફોરવર્ડ બેન્ડિંગ અથવા બેકવર્ડ બેન્ડિંગ-આગળ અથવા પાછળ ઝૂકવાનાં આસનો હતાં. સાઈડ બેન્ડિંગ હજુ વિચાર્યું નથી, પરંતુ હવે જેની વાત કરવાની છે, તે છે સાઈડ ટ્વિસ્ટિંગ, તેને આપણે સ્પાઈનલ ટ્વિસ્ટ (Spinal Twists) પણ કહી શકીએ.

યોગવિદ્યાનું સંશોધન અને સંપાદન જે ઋષિમુનિઓએ કર્યું, તેઓ બધા મહાસિદ્ધ યોગીઓ હતા. ઈન્દ્રિયાતીત અને મનોજયી હતા. ગોરક્ષનાથ, જલંધરનાથ, મત્સ્યેન્દ્રનાથ વગેરે યોગીઓનાં નામ તેમની પ્રશસ્તિમાં તેમના દ્વારા સિદ્ધ થયેલાં આસનો સાથે જોડાયેલાં છે. સાઈડ ટ્વિસ્ટિંગ એ અર્ધમત્સ્યેન્દ્રાસનનું નામ છે. આપણે જેવી રીતે કપડાં નિચોવીએ, ત્યારે જેવી રીતે કપડાંને આકાર મળે છે, તેવી રીતે કરોડસ્તંભને ઊભી-વર્ટિકલ વાળવાની છે. જેમને Hip Flexibility થાપાનાં હાડકાંનાં જોડાણમાં સ્ટિફનેસ - અક્કડતા વધુ પડતી હોય તેમને માટે આ આસનનો અભ્યાસ સૌથી વધુ સરળ અને ખૂબ જ અસરકારક છે. અર્ધમત્સ્યેન્દ્રાસનના અભ્યાસ પૂર્વે વકાસનથી તેનો પ્રયત્ન પ્રારંભ કરવો જોઈએ.

(૧) સમતલ ભૂમિ ઉપર ચોવડો ધાબળો પાથરવો. બંને પગ લાંબા કરીને બેસવું.

(૨) જમણા પગને ઘૂંટણમાંથી ડાબી તરફ વાળો. જમણી એડીને

ડાબા સાથળ નીચે છેક બંને નિતંબ વચ્ચે પેરિનિયમ પ્લેસ (સિવણી-અંકડોશ અને ગુદાદ્વાર કે મળદ્વાર વચ્ચેનો સીવેલો ભાગ છે ત્યાં

સુધી) લઈ આવો.

(૩) ડાબા પગને ઘૂંટણમાંથી ઘૂંટણ સીધું ઊભું રહે તે પ્રમાણે વાળો અને ડાબા પગને જમણા ઘૂંટણની બાજુમાં જમણી તરફ રાખો. ડાબા પગનો પંજો આગળની દિશામાં, પરંતુ ઘૂંટણના લેવલથી વધુ આગળ ન નીકળવો જોઈએ. પગનું તળિયું જમીનને સમાંતર તનાવરહિત સ્થિતિમાં.

(૪) હવે જમણા હાથને છાતી અને ડાબા ઘૂંટણની વચ્ચેથી, ડાબા પગના નળાની સમાંતર આગળની તરફ લઈ જઈ જમણા પગની ઘૂંટી પકડવી.

(૫) ડાબા હાથને ડાબી તરફથી કમરની પાછળ લઈ જઈ કમરને ગોળ ફરતો વીંટાળવો. ડાબા ખભાને તથા ચહેરાને ડાબી તરફથી ગોળ ડાબી તરફ જેટલું દૂર સુધી ફેરવી શકાય તેટલું ફેરવવું.

(૬) શ્વાસ સાધારણ. આ જ સ્થિતિમાં જેટલી વધુ વાર રહી શકાય તેટલું રહેવા પ્રયત્ન કરવો.

કરોડસ્તંભની સ્થિતિસ્થાપકતા તો અહીં વધે જ છે, પરંતુ પેન્ક્યાઝનો પણ મસાજ થતાં તેની કાર્યક્ષમતા વધે છે.

(૭) પાછા આવવા માટે પહેલાં ગળું અને ડાબા હાથને રિલેક્સ કરવા. પછી જમણા હાથ અને ડાબા પગને રિલેક્સ કરવા. છેલ્લે જમણા પગને સીધો કરવો. સુખાસન અથવા શવાસનમાં વિશ્રાંતિ કરવી.

(૮) થોડી વારની વિશ્રાંતિ પછી આ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે આખીય કસરત બીજી તરફ એટલે કે પહેલાં ડાબા પગને જમણા નિતંબની નીચે વાળીને મૂકવો. ડાબા પગની એડી પેરિનિયમ પ્લેસ - સીવણી પાસે આવશે, ત્યાર પછી જમણા પગને ઘૂંટણમાંથી સીધો ઊભો રહે તેમ વાળવો અને જમણા પગના પંજા તથા એડી ડાબા પગના ઘૂંટણની બરાબર ડાબા પગની ડાબી તરફ જમીનથી સમાંતર રહે તેમ રાખવો. ત્યાર પછી ડાબા હાથને છાતી અને જમણા ઘૂંટણની વચ્ચેથી જમણા

પગની પિંડીની સમાંતર થઈને ડાબા પગની ઘૂંટી પકડવી અને છેલ્લે જમણા હાથને જમણી તરફથી કમરમાં ગોળ વીંટાળવો. ત્યાર પછી જમણા ખભા અને ચહેરા તથા માથાને જમણી તરફથી ટ્રિવેસ્ટ કરવું. શ્વાસ સાધારણ, જેટલી વાર સ્થિર રહી શકાય તેટલી વાર સ્થિર રહેવાનો પ્રયત્ન કરવો.

(૯) વિશ્રાંતિ માટે સૌથી પહેલાં જમણો હાથ, ખભો અને ચહેરાને રિલેક્સ કરવા. ત્યાર પછી ડાબો હાથ જમણો પગ અને અંતે ડાબા પગને સીધો કરવો. આ સમગ્ર પ્રક્રિયા દરમિયાન કોઈ પણ પ્રકારની ઉતાવળ કે ઊંડાડૂંડિયાપણું કરવું નહિ. સમગ્ર પ્રક્રિયા આનંદથી, શાંતિથી અને ખૂબ જ માનસિક સ્વસ્થતાથી કરવી.

વકાસન અને અર્ધમત્સ્યેન્દ્રાસનમાં આપણે સાધારણ શ્વાસ લઈએ છીએ અને છોડીએ છીએ. આ પૂરક અને કુંભક સાધારણ દેખાતા હોવા છતાં અસાધારણ છે.

શ્વાસ લેવાની પ્રક્રિયામાં આપણે એબડોમિનલ (abdominal), ડાયાફ્રાગ્મેટિક (diaphragmatic), થોરાસિક (thoracic) શ્વાસ લેતા હોઈએ છીએ.

લાભ

કરોડરજજીની ફલેક્સિબિલિટી વધે. પેન્ટિક્યાઝનો મસાજ થાય. ડાયાબિટીઝના રોગીઓ માટે વરદાન સ્વરૂપ આસન.

આહાર

આપણે જે ભોજન કરીએ છીએ, તેને શાસ્ત્રોએ ચાર ભાગમાં વિભાજિત કર્યું છે. ભક્ષ્ય, ભોજ્ય, લેહ્ય અને ચોષ્ય. જે ભોજનને બટકું ભરીને-ચાવીને ખાવું પડે તે ભક્ષ્ય છે. જામફળ, સફરજન, સેન્ડવિચ, પિઝા, મોહનથાળ, સાટા કે અડદિયા પાક, આ બધાને દાંત વડે કાપીને, દાંત વડે ચાવીને જ ખાવું પડે, જ્યારે બીજો પ્રકાર છે, ભોજ્ય કે જે ભોજનને ગળી જઈને ગ્રહણ કરવાનું છે, તેમાં દૂધ, ચા, ફળોના રસ, નાળિયેરનું પાણી વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. ત્રીજા પ્રકારનું ભોજન લેહ્ય છે, તેમાં ચટણી, ટોમેટો કેચઅપ વગેરે આવે, જ્યારે ચોથા પ્રકારનું ભોજન ચોષ્ય છે, એટલે ચૂસીને તૃપ્ત થવાનું, તેમાં શેરડીનું નામ સાધારણ રીતે લેવામાં આવે છે, પરંતુ શેરડીને બટકું પણ ભરવું પડે છે, દાંતથી

ચાવવું પણ પડે છે, પછી ચૂસવાનું થાય છે. અહીં આપણે મોડર્ન વિશ્વની સુવિધાનો સ્વીકાર કરીને કુલ્ફીનું નામ આપી શકીએ, બાકી ઉનાળુ આનંદ કેરી તો ચૂસીને ખાવાનો જ આનંદ છે ને ?

આ ઉપરાંત બૃહદારણ્યક ઉપનિષદે કહ્યું છે કે આ અગ્નિ જે મનુષ્યમાં રહેલો છે અને જેનાથી અન્ન પચે છે, તે વૈશ્વાનર અગ્નિ છે (અયમગ્નિવૈશ્વાનરો યોડયમન્તઃ પુરુષઃ યેનેદમન્નં પચ્યતે - બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ પ:૯:૧). અહીં ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે એક બીજું પણ વર્ગીકરણ કરવામાં આવ્યું છે, જેમાં પહેલો પ્રકાર મનુષ્યો માટે છે, સ્થૂળ ભોજન; તેમાં પૃથ્વી તત્ત્વ છે; તેને અન્નમ્ કહેવામાં આવે છે. શાસ્ત્રો માત્ર ભાત (ચોખા-રાંધેલા)ને જ અન્ન કહે છે. બીજું તત્ત્વ; જળતત્ત્વ છે. તેને આપ્યન્નમ્ કહેવામાં આવે છે. ઉદાહરણ માટે ચાતક પક્ષીનો દાખલો આપી શકાય, ત્રીજો પ્રકાર વિશેષ પ્રકારના લોકો માટે છે, તેને અગ્નિતત્ત્વ સાથે સંબંધ છે, તેને તેજસન્નમ્ એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે અને ચોથો તથા છેલ્લો પ્રકાર વાયવ્ય ભોજન છે. તેમાં વાયુ તત્ત્વનું પ્રભુત્વ છે, તેને વાયવન્નમ્ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, જે સર્પઆદિ જીવોનો આહાર છે.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં પણ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે,

અહં વૈશ્વાનરો ભૂત્વા પ્રાણિનાં દેહમાશ્રિતઃ ।

પ્રાણાપાનસમાયુક્તઃ પચામ્યન્નં ચતુર્વિધમ્ ॥

(ગીતા : ૧૫:૧૪)

હું પ્રાણીઓના શરીરમાં વૈશ્વાનર અગ્નિ (જઠરાગ્નિ) થઈને રહેલો છું, તથા પ્રાણ અને અપાનનું ઐક્ય કરી ચાર પ્રકારનું ભોજન પચાવું છું.

આ બધું ભોજન, જે આપણે જમીએ છીએ, તે આપણા શરીરમાં શરીરવિજ્ઞાનનું જોવું ન ગમે તેવું અંગ છે. બીજાં બધાં અંગો તેના પ્રમાણમાં દેખાવે સુંદર હોઈ શકે છે, પરંતુ આપણું મોટું અને નાનું આંતરડું જોવામાં ગમે તેવું ભલે ન હોય, પરંતુ આઠ મીટર લાંબો આ અવયવ; અત્યંત મહત્ત્વનું અંગ છે. ભલે આપણે તેની ગણના ન કરીએ કે અવગણના કરીએ, પરંતુ ક્યારેક

પેટમાં ચૂંક ઉત્પન્ન થાય, પેટ ચૂંચાય, આંટી આવે, ક્યારેક ખૂબ ભૂખ લાગે તો વળી ક્યારેક ખાવાની રુચિ પણ ન થાય તેવા બધા રોજબરોજના પ્રસંગોએ આ આંતરડાં પોતાના અસ્તિત્વની આલબેલ વગાડતાં જ હોય છે.

આંતરડું એ કંઈ માત્ર ગૂંચળું વળીને પડેલો માંસપિંડ નથી જ, તે તો કંઈ ‘અયં વિશેષ:’ ગ્રંથિ જ છે. આપણે તેને એક વિશાળ ફૂડ-પ્રોસેસિંગ પ્લાન્ટ તરીકે ઓળખાવી શકીએ. આપણે સાધારણ રીતે એવું માનતા હોઈએ છીએ કે આપણે આંતરડાંને ભોજનથી ભરીએ છીએ, ખરેખર એ આંતરડું જ આપણને જીવનસત્વ પૂરું પાડે છે. આપણે કોઈ પણ નીતિનિયમ વગર ગમે ત્યારે, ગમે તે, ગમે તેમ મન ફાવે તેવે સમયે ખાઈએ છીએ, અને જો તે ભોજન આમિષ-માંસાહાર ઇત્યાદિ હોય અને જો તે સીધેસીધું જ રક્તપ્રવાહમાં જાય તો જીવન અંધકાર અને મૃત્યુને માર્ગે જ દોરાય, પરંતુ આ આંતરડું જ આપણા બધા જ પ્રકારના ખોરાકને સ્વીકાર કરી શકાય તેવી પરિસ્થિતિમાં પરિણત કરે છે.

આમ થવાથી આપણા રક્તપ્રવાહ માટે, બ્લડ સેલ્સના ટ્રિલિયોન્સ (Trillions) માટે, આપણા મસલ્સની શક્તિ-તાકાત માટે ખોરાક તૈયાર કરવાનું કામ આ આંતરડું કરે છે. ફીપ્સ ફેટ (ચરબી)ને ફેટી એસિડ (Fatty acid)માં અને ગ્લિસરોલ (glycerol)માં ફેરબદલ કરે છે. બટાટામાં રહેલા કાર્બોહાઈડ્રેટને ખાંડવાળા ગ્લુકોઝમાં ફેરબદલ કરવાનું કામ પણ આ આંતરડાં દ્વારા જ થાય છે. આપણે ભલેને અકરાંતિયાની જેમ ખાઈએ, પરંતુ આંતરડાંની વિશિષ્ટ ક્ષમતાસંપન્નતાથી જ આપણે ભર્યા ભર્યા છીએ, અન્યથા ખાધાપીધા પછી પણ ભૂખ્યા જ છીએ, તેવું પણ લાગી શકે ખરું. શાકભાજી કે ફળોના રેસા, કે ફોતરાં સિવાયનું મોટા ભાગનું બધું જ પચાવવાનું કામ આંતરડાંમાં થાય છે. પાચન થયા પછીનો રસ શુદ્ધીકરણ પામ્યા પછી રક્તપ્રવાહમાં ભળે છે, અને આંતરડાંમાં જે કંઈ એબ્સોર્બ થતું નથી, તેવા લાખો નિર્જીવ બેક્ટેરિયા, લુબ્રિકેટિંગ મ્યુક્સ અને રસ તથા સત્ત્વ લઈ લીધા પછીનો કચરો બહાર ફેંકવાનું

કામ પણ આંતરડાં જ કરે છે.

આંતરડાંની રચના અને નિર્માણ અદ્ભુત છે. તેમાં સૌથી પહેલાં નાનું આંતરડું આવે છે, તેમાં ૨૫ સેન્ટિમિટરનું ડ્યુઓડેનમ છે, તે પેટ સાથે જોડાયેલું છે. પછી બેથી અઢી મીટર લાંબું જેજુનમ છે. તેનો ડાયામીટર આશરે ચાર સેન્ટિમિટર જેટલો હોય છે. ત્યારપછી ચાર મીટર લાંબું એક નાનું એવું ઇલિયમ (ileum) હોય છે. ત્યાર પછી ખાસ્સું મોટું બે મીટર લાંબું મોટું આંતરડું આવે છે.

અહીં આંતરડાંનો ઉપરનો ભાગ મોટે ભાગે માઈક્રોબ્સ વગરનો હોય છે, કારણ કે ત્યાં રહેલો સ્ટ્રોંગ એસિડ તે બધાંનો નાશ કરીને જ જંપે છે, પરંતુ આંતરડાંનો નીચેનો ભાગ એક વિશાળ પ્રાણી સંગ્રહાલય જેવો છે. ત્યાં પચાસેક પ્રકારના અબજો જીવાણુઓ સામ્રાજ્ય કરે છે.

સાધારણ રીતે આપણી પાચનક્રિયાનો પ્રારંભ આપણા મોઢામાંથી અને જઠરમાંથી જ થઈ જાય છે. મોઢામાં દળવાનું કામ થાય છે. જઠરમાં વલોવવાનું કામ થાય છે, પછી સૂપ જેવા સ્વરૂપમાં એક દ્વારપાળ વાલ્વના માર્ગે આંતરડામાં પ્રવેશ થાય છે. આપણે જે પાણી પીએ છીએ તે દસેક મિનિટ પછી આંતરડામાં પ્રવેશ કરે છે, પરંતુ આમિષ કે માંસાહાર ખાધા પછી ચાર કલાક પહેલાં આંતરડાંમાં આવતો નથી. પેટમાંથી જે ખોરાક આંતરડાંમાં આવે છે, તેમાં બહુ જ જલદ તેજાબ હોય છે. જો આકસ્મિક બધો જ ખોરાક આંતરડાંમાં આવે તો તે આંતરડાંની અંદરની દીવાલને ડેમેજ કરી શકે છે, અને તે ઉપરાંત પાચક રસોની કાર્યક્ષમતામાં પણ મોટો અવરોધ ઊભો કરે છે. ખોરાક સાથે આંતરડાંમાં આવતા પ્રત્યેક પાચક રસો અને જલદ તેજાબોનો પૂરેપૂરો ઉપયોગ આંતરડાંમાં કરવામાં આવે છે. ડ્યુઓડેનમમાંથી આવતા રસોને સીક્રિસન (Secretion) કહેવામાં આવે છે, તેને આપણી રક્તસરવાણીમાં ઠાલવવામાં આવે છે. આમ થવાથી પેન્ક્રિયાઝને ઇન્સ્ટન્ટ સીક્રિસન મળે છે, જે તેના આલ્કલાઈન પાચક રસને લાભપ્રદ બને છે.

આખાય દિવસ દરમિયાન આવો એક લિટર

રસ આંતરડાંમાં સ્થિત ડ્યુઓડેનમમાં ઠાલવવામાં આવે છે, તેના વડે તેજબની જલદતા ઓછી કરી શકાય છે. જો આ પ્રક્રિયા બંધ થઈ જાય તો આપણે સદા સાંભળતા હોઈએ છીએ તેવાં પેટમાં અલ્સર પેદા થાય છે. પેન્ક્રિયાઝમાંથી આવતા પાચકરસો દ્વારા જ પ્રોટીન્સ, ચરબી અને કાર્બોહાઈડ્રેટના મૂળ સ્વરૂપમાંથી શરીરમાં ગ્રાહ્ય સ્વરૂપમાં પરિવર્તન કરવામાં આવે છે.

આ સિવાય અન્ય અનેક પાચક રસોની લહાણ સતત આ આંતરડાંમાં થતી જ રહેતી હોય છે. બે લિટર લાળ, ત્રણ લિટર ગેસ્ટ્રિક પાચક રસ ખોરાકમાં રહેલા બેક્ટેરિયાનો નાશ કરે છે, અને દૂધનું પ્રોટીનમાં રૂપાંતર કરે છે. આ ઉપરાંત ચોપાસની અનેક ગ્રંથિઓમાંથી બીજા બે લિટર પાચક રસો પણ આંતરડાંમાં આવતા હોય છે, આમ કુલ મળીને આ સમગ્ર પાચનક્રિયા માટે આઠ લિટરથી વધુ પાચકરસો આંતરડાંને મળે છે.

આપણી સાધારણ આંખો વડે આપણે આંતરડાંના અંદરના ભાગને જોઈએ તો બધું 'મખમલી' જ દેખાય છે, પરંતુ માઈક્રોસ્કોપિક નિરીક્ષણથી અનેક ખાડા-ખેંચા જોઈ શકાય. ખરેખર જો આંતરડાંની અંદરનો ભાગ લીસ્સો હોય તો માત્ર બે સ્કવેર મીટરનું સ્થૂળ ખોરાક પચાવવા માટે પ્રાપ્ત થઈ શકે, પરંતુ આ બધું અંદર ખરબચડું છે, તેવી જ પચ્ચીસ સ્કવેર મીટર મોટી જગ્યા પાચનક્રિયા માટે મળી રહે છે. આ ખરબચડી આંતરિક દીવાલોની વિવિધ પ્રક્રિયાઓ વડે જ આપણે પ્રોટીન અને કાર્બોહાઈડ્રેટને રક્તપ્રવાહમાં જવા યોગ્ય બનાવી શકીએ છીએ, અને ચરબીને લીમ્ફેટિક સિસ્ટમ (Lymphatic System)માં પહોંચાડી

શકાય છે.

આંતરડાંની અંદરની બધી જ દીવાલો એક ખાસ પ્રકારના મસલ્સની ગોઠવણથી બનેલી છે. આમાંનો એક ભાગ ખોરાકને ખૂબ જ મંથર ગતિએ આગળ ધકેલવાનું જ કામ કરે છે. ખોરાકને વલોવે પણ છે અને પાચકરસોમાં મેળવે પણ છે, જ્યારે આંતરડું કામ કરતું હોય ત્યારે દરેક મિનિટે દસથી પંદર હિલોળા આવા ખોરાકને આગળ મોકલવા માટે ઉત્પન્ન થાય છે, આ કાર્ય એક મસલ્સનું શ્રુપ કરે છે. દરેક શ્રુપ ખોરાકને માત્ર થોડો જ ધક્કો આગળ મારી શકે છે, ત્યાર પછી બીજું શ્રુપ (મસલ્સનું) વધુ આગળ વધારવાનું કાર્ય કરે છે. આંતરડાંનો થોડો ભાગ તો એવો છે કે તે ક્યારેય વિશ્રાંતિ કરતો નથી.

નાના આંતરડાંને ખોરાક પચાવવા માટે છથી આઠ કલાકનો સમય લાગે છે. પછી પ્રવાહી સ્વરૂપમાં તેને મોટા આંતરડાંમાં મોકલવામાં આવે છે. અહીં પાણીને ચૂસી લેવામાં આવે છે, અને પાછું આ પાણીને રક્તપ્રવાહમાં મોકલી આપવામાં આવે છે, આ કાર્ય ખરેખર અદ્ભુત છે. પાણી ચુસાઈ ગયા પછી કે સૂકાઈ ગયા પછીનો સેમિ-સોલિડ ભાગ કોલનમાં અથવા રેક્ટમ પાસે જમા થઈ જાય છે, જે મળદ્વાર વાટે બહાર આવે છે.

આ સમગ્ર પ્રક્રિયા માટે આંતરડાંને કસરત આપણે થોડે ઘણે અંશે સૂર્યનમસ્કાર, હલાસન કે પશ્ચિમોત્તાન આસનમાં અથવા શશાંક આસનમાં આપીએ છીએ, છતાં યોગમુદ્રાનો નિયમિત અભ્યાસ પાચનક્રિયામાં અને પેટની તમામ અવ્યવસ્થાને વ્યવસ્થિત કરવા માટે ખૂબ જ ઉપયોગી થાય છે.

□ 'યોગ એ જ જીવન'માંથી સાભાર

આધ્યાત્મિક શિબિર

ઓગસ્ટ મહિનાની તા.૧૪ રવિવારથી તા.૧૮ ગુરુવાર ૨૦૧૧, પાંચ દિવસ માટે આધ્યાત્મિક શિબિર લોનાવલા ખાતે આયોજવાનું નક્કી કરેલ છે. પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજની નિશ્રામાં આયોજનારી આ શિબિરમાં પ્રાર્થના, ધ્યાન, સત્સંગ, આત્મચિંતન વગેરે થશે. પાંચ દિવસના રૂ.પાંચ હજાર રહેવા-જમવાનો ખર્ચ થશે. બે વ્યક્તિઓ વચ્ચે એક એરકંડીશન, શાકાહારી ભોજનની વ્યવસ્થા છે. માત્ર ૬૦ સાધકોને જ લેવાના હોઈ સત્વરે આશ્રમમાં પૈસા જમા કરાવી નામ નોંધાવવું. સૌ મુમુક્ષુઓએ પોતાની વ્યવસ્થામાં તા.૧૪-૮-૨૦૧૧ની વહેલી સવારે લોનાવલા પહોંચવાનું રહેશે.

- શિવાનંદ આશ્રમ

ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘના સંમેલનનો અહેવાલ

પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીના પ્રાગટ્ય દિન નિમિત્તે દર વર્ષે શિવાનંદ આશ્રમ ખાતે વાર્ષિકોત્સવ ઉજવવામાં આવે છે. આ વર્ષે આયોજકોએ વિશિષ્ટ રીતે ઉજવવાનું નક્કી કરતાં તા.૩૦ એપ્રિલ અને ૧લી મેના રોજ અમદાવાદ ખાતે ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘની ગુજરાતભરમાં આવેલી શાખાઓના પ્રતિનિધિઓનું સંમેલન યોજાયું. ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘના પ્રાંતીય સંમેલનમાં અમદાવાદ સિવાય જામનગર, રાજકોટ, સુરેન્દ્રનગર, ભાવનગર, મોરબી, વાંકાનેર, ધ્રાંગધ્રા, ખેડબ્રહ્મા, રામપુર, ભજપુરા, લક્ષ્મીપુરા, ભરૂચ, સુરત, વલસાડ, અંકલેશ્વર, લખનૌ, કાનપુર, દિલ્હી, મુંબઈ, હૈદરાબાદ, બેંગલોર અને ઈજિપ્તથી ભક્તોએ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધો. તેના અંતર્ગત પ્રતિનિધિઓ બપોર સુધીમાં શિવાનંદ આશ્રમ ખાતે આવ્યા અને તેઓને બે દિવસના કાર્યક્રમની વિગતો, શિવાનંદ સાહિત્ય, પૂજ્ય સ્વામીજીઓના રંગીન ફોટા તેમ જ શ્રીશ્રીશ્રી અષ્ટલક્ષ્મી માતાની પ્રસાદી સાથેની કીટ આપવામાં આવી. ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘની અમદાવાદ શાખા, શ્રી દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંઘે પ્રતિનિધિઓના નિવાસ, ભોજન-પ્રસાદ તથા અન્ય સુવિધાઓ ખૂબ જ સારી રીતે આપી અને તેથી તમામ પ્રતિનિધિઓ એક સારા સંભારણા સાથે પોતાના સ્થાન ઉપર ગયા.

સ્વામી ચિદાનંદ સ્મૃતિ વ્યાખ્યાન

પ્રાંતીય સંમેલનના ભાગરૂપે તા.૩૦મી એપ્રિલના સાંજે ૫-૩૦ કલાકે શ્રીમત્ સ્વામી ચિદાનંદ મહારાજ સ્મૃતિ વ્યાખ્યાનનો ભવ્ય કાર્યક્રમ યોજાયો. આ કાર્યક્રમમાં બે મહાનુભાવોને વ્યાખ્યાન માટે નિમંત્રિત કરવામાં આવેલા તેમાં ડૉ. સુબ્રમણ્યમ સ્વામી અને જાણીતા લેખક શ્રી ગુણવંતભાઈ શાહ હતા. સિંધુ ભવનના વિશાળ ખંડમાં વ્યાખ્યાનનો કાર્યક્રમ યોજાયો જેમાં નીચેના તેમ જ ઉપરના બંને ખંડો શ્રોતાઓથી ખયાખય ભરાઈ ગયા હતા. આ વ્યાખ્યાનનો વિષય પણ સૌને માટે રસપ્રદ રહ્યો. બંને વક્તાઓએ 'દેશની પ્રવર્તમાન સ્થિતિ તથા નાગરિક તરીકે આપણી ફરજો' વિષય ઉપર ખૂબ જ આગવી રીતે પોતાના વિચારો વ્યક્ત કર્યા. શ્રી

ગુણવંતભાઈ શાહે પોતાના પ્રવચનમાં જણાવ્યું કે શ્રી સુબ્રમણ્યમ સ્વામીએ હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટીમાંથી પીએચ.ડી.ની ઉપાધિ પ્રાપ્ત કરી છે તેમ જ તે યુનિવર્સિટીમાં વર્ષોથી મુલાકાતી અધ્યાપક તરીકે સેવાઓ આપે છે. આમ તેઓ ધારે તો ખૂબ જ પૈસા કમાઈને વ્યક્તિગત રીતે સુખી-સંપન્ન જીવન જીવી શક્યા હોત, પરંતુ દેશની સેવા કરવા માટે સારી વ્યક્તિઓએ પણ રાજકારણમાં આવવું જોઈએ અને તેથી તેઓ રાજકારણમાં જોડાયા અને ભ્રષ્ટાચાર સામે ખૂબ જ મોટી કાનૂની લડત આપી રહ્યા છે. તેઓની સલામતી માટે પણ સરકારે પૂરતી વ્યવસ્થા કરી નથી તે પણ ચિંતાનો વિષય છે તેઓએ જણાવ્યું કે, તેમની દૃષ્ટિએ આજે દેશમાં સુરક્ષાની સૌથી મોટી જરૂર ડૉ. સુબ્રમણ્યમ સ્વામીને છે. તેઓશ્રીએ ભ્રષ્ટાચારના ત્રણ પ્રકાર ગણાવ્યા જેમાં ખૂબ જ મોટા ભ્રષ્ટાચાર, મીની ભ્રષ્ટાચાર તેમ જ સૂક્ષ્મ ભ્રષ્ટાચાર વિશે છણાવટ કરતા એમ પણ જણાવ્યું કે એક યા બીજી રીતે ત્રીજા પ્રકારના ભ્રષ્ટાચારમાં આપણે સૌ સામેલ છીએ. જેવું પાણી કૂવામાં હોય તેવું હવાડામાં આવે તે અનુસાર 'જેવી પ્રજા તેવો રાજા' માટે આજના ભ્રષ્ટ નેતાઓ માટે પ્રજા પણ એટલી જ જવાબદાર છે.

ડૉ. સુબ્રમણ્યમ સ્વામીએ પોતાના વિશ્લેષણાત્મક વ્યાખ્યાનમાં જણાવ્યું કે, આપણા ભારતનો ભવ્ય ભૂતકાળ અને વારસો રહ્યો છે. વિશ્વને માર્ગદર્શન આપવાની ક્ષમતા ભારતની હતી અને આજે પણ છે, પરંતુ ગુલામી કાળ દરમિયાન પ્રવેશેલી કેટલીક બદીઓને કારણે આજે દેશમાં અરાજકતા ભ્રષ્ટાચાર વ્યાપક પ્રમાણમાં જોવા મળે છે અને તેથી અનેક સામાજિક પ્રશ્નો ઊભા થયા છે. પૈસો પ્રતિષ્ઠા સાથે જોડાયેલો રહેશે ત્યાં સુધી ભ્રષ્ટાચાર રહેશે. હિન્દુસ્તાનના લોકો સનાતન ધર્મને ભૂલી ગયા હોવાથી દેશમાં અત્યારે ભ્રષ્ટાચાર સહિતની વિકટ સ્થિતિ સર્જાઈ છે. નાગરિકોએ માત્ર પૈસાવાળા લોકોને પ્રતિષ્ઠા આપવાનું બંધ કરવું જોઈએ. સારા લોકોને ચૂંટીને સત્તા પર મોકલવા જોઈએ. રાષ્ટ્રપિતા મહાત્મા ગાંધીએ માત્ર લંગોટી

પહેરીને આંદોલનોનું સફળ નેતૃત્વ કર્યું. કોટ-સૂટ પહેરતા મોટા માણસો પોતાને હિન્દુ ગણવામાં શરમ અનુભવે છે. આ સૂટ પહેરીને વિદેશ જતા નેતાઓને ત્યાંના લોકો વેઈટર સમજે છે. દેશમાં કાળું નાણું વધ્યું છે જ્યારે દેશનો ગ્રોથ રેટ ઘટ્યો છે, ભ્રષ્ટાચાર છતાં દેશ પાસે વિકાસ કરવાની વિપુલ તક છે. દેશમાં તમામ વર્ગ અને ધર્મના લોકો એક જ છે. વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણ (DNA Test) આ બાબત સાબિત થયેલી છે તેઓએ વધુમાં જણાવ્યું કે, યુવા વર્ગ દીશા વિહીન જોવા મળે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં પણ તેઓ ભારતના ઉજળા ભવિષ્ય માટે ખૂબ જ આશાવાદી છે તેમ જણાવ્યું અને તે સંદર્ભમાં તેઓએ કારણ આપતાં જણાવ્યું કે વિશ્વભરની અનેક સંસ્કૃતિઓ ઉપર આઘાત પ્રત્યાઘાત થયા, તેથી નષ્ટ પામી છે, પરંતુ ભારતીય સંસ્કૃતિ અનેક આઘાતો તેમ જ ગુલામી કાળની યાતનાઓ વચ્ચે પણ ટકી છે. ભારતમાં ૮૦૦ વર્ષ ઉપરાંત મોગલોનું તેમ જ ૧૫૦ વર્ષ ઉપરાંત અંગ્રેજોનું શાસન રહ્યું છતાં તેની હસ્તી કોઈ મીટાવી શક્યું નથી. કારણ કે તેની કેટલીક આગવી વિશેષતાઓ જીવનશૈલીમાં રહી છે. ડૉ. સ્વામીએ ભવ્ય ભૂતકાળ ઉપરાંત વર્તમાનમાં પણ દેશની પરિસ્થિતિનો સુંદર ચિતાર રજૂ કરતાં સારી તેમ જ ખરાબ એમ બંને વર્તમાન પરિસ્થિતિઓ વિશે અનેક ઉદાહરણો આપી જણાવ્યું કે, દેશ આર્થિક સદ્ધરતા અવશ્ય પ્રાપ્ત કરશે અને તે સાથે સુદૃઢ વહીવટી તંત્ર રહે તે જોવાની જવાબદારી પ્રજાની છે. વર્તમાન સમયમાં એકથી એક ચડિયાતા ભ્રષ્ટાચારની વિગતો લોકો સમક્ષ આવી રહી છે અને જાણે આવી બાબતો લોકોના કોઠે પડી ગઈ હોય તેમ જણાય છે. ભ્રષ્ટાચાર શિષ્ટાચાર ગણાય તેવી વિષમ પરિસ્થિતિ દેશમાં જોવા મળે છે ત્યારે સનાતન ધર્મના પાલનથી જ લોકો પોતાની ફરજો પ્રજા અને દેશ પ્રત્યે બજાવી શકશે. વેદ, પુરાણ, ગીતા, મહાભારત જેવા ગ્રંથોમાંથી રાજા અને પ્રજાની દેશ પ્રત્યે શું ફરજો હાઈ શકે તેનાં સુંદર ઉદાહરણો જોવા મળે છે. આપણે વિશ્વભરના લોકોને તે અંગેના પાઠો શીખવી શકીએ તેમ છીએ. તેઓએ જણાવ્યું કે નાસા જેવી સંસ્થાએ પણ સંસ્કૃત ભાષાનું મહત્ત્વ સ્વીકારવું પડ્યું છે ત્યારે પ્રશ્ન એ થાય છે કે આપણી જ પ્રજા આવી સુસંસ્કૃત અને સુદૃઢ ભાષાથી દૂર થઈ

રહી છે. તેઓશ્રીએ એમ પણ જણાવ્યું કે દેશ-દાઝ અને જીવનમાં કંઈક કરી છૂટવાની તમન્ના હશે તો વર્તમાન પરિસ્થિતિમાંથી દેશને બહાર કાઢવા માટે આપણે સૌ યથાયોગ્ય યોગદાન આપી શકીશું.

વ્યાખ્યાનના મહેમાન વક્તાઓનું સ્વાગત કાર્યકારી પ્રમુખ શ્રી પ્રવીણભાઈ પટેલે સંસ્થા વતી કરેલ. મહેમાનો, શ્રોતાઓ તેમ જ સિંધુભવનના ટ્રસ્ટીઓ અને આગેવાનો પ્રત્યે, ટ્રસ્ટી તેમ જ ઉપપ્રમુખ અરૂણભાઈ ઓઝાએ આભારની લાગણી વ્યક્ત કરતાં જણાવેલ કે વ્યાખ્યાન માટે જે બે મહાનુભાવો આપણને ઉપલબ્ધ થયા છે, તેઓ બંને સ્વચ્છ પ્રતિભા સંપન્ન છે અને તેથી સમાજને આગવું યોગદાન પ્રાપ્ત થઈ રહ્યું છે. આવા વક્તાઓ મળ્યા તે આપણા સૌનું સદ્ભાગ્ય છે. સિંધુભવનના ટ્રસ્ટીઓએ વ્યાખ્યાન તેમ જ પ્રાંતીય સંમેલન માટે સહયોગી તરીકે ભૂમિકા અદા કરી જે સહકાર આપી સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ કરાવી તે માટે પણ કૃતજ્ઞતાની લાગણી વ્યક્ત કરવામાં આવી.

ઉપરોક્ત વ્યાખ્યાન બાદ તમામ પ્રતિનિધિઓ શિવાનંદ આશ્રમ ખાતે પરત આવ્યા અને રાત્રિ વિશ્રામ પહેલાં પણ એક સત્ર યોજાયું જેમાં પૂજ્ય સ્વામીજીએ સત્સંગ કરાવ્યો. આશ્રમના હરિયાળા વાતાવરણમાં ખુલ્લામાં આ સત્ર યોજાયું અને તેમાં ગુજરાતમાં દિવ્ય જીવન સંઘના કામના વિસ્તાર માટે સંગઠનાત્મક હેતુથી પણ ચર્ચા થઈ.

સંમેલનનો બીજો દિવસ

તારીખ ૧ લી મેએ ગુજરાતના સ્થાપના દિને પ્રાતઃકાળ સવારે ૫-૩૦ થી ૭-૦૦ દરમિયાન ધ્યાન-પ્રાણાયામનો એક કલાકનો વર્ગ યોજાયો અને તેમાં પૂજ્ય સ્વામીજીએ ધ્યાન પ્રાણાયામના સંદર્ભમાં શરીર અને મનને ઉપયોગી એવી વિસ્તૃત માહિતી આપી જણાવ્યું કે, ધ્યાન-પ્રાણાયામ નિયમિત અને વૈજ્ઞાનિક ઢબે કરવા જોઈએ અને તો જ તેનો લાભ સારી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય. પ્રત્યેક શ્વાસ નવું જીવન આપે છે તેથી તેનું નિયમન અને નિયંત્રણ અવશ્ય થવું જોઈએ અને તેના માટે પ્રાણાયામ એકમાત્ર ઉપયોગી પ્રક્રિયા છે. આ એક કલાકના સત્ર બાદ અડધો કલાક દિવ્ય જીવન સંઘની શાખાઓને વધુ સક્રિય કરવાના હેતુથી ચર્ચા સત્રનું આયોજન થયું તેનું સંચાલન પૂજ્ય સ્વામીજી

તથા શ્રી અરૂણ ઓઝાએ કર્યું. આ સત્રમાં કેટલાક પ્રતિનિધિઓએ ખૂબ જ સારા સૂચનો કર્યાં. દરેક શાખામાં નિયમિત સત્સંગ, યોગાસનનો વર્ગ તેમજ ઉત્સવોથી ઉજવણી થાય તેના પણ આયોજન માટે ભાર મૂકવામાં આવ્યો.

પ્રતિનિધિઓએ ૭થી ૮-૩૦ દરમિયાન આશ્રમમાં સ્નાન વિધિ પતાવી એકબીજાનો પરિચય નાસ્તા દરમિયાન કર્યો અને ત્યારબાદ સૌ પ્રતિનિધિઓએ સિંધુભવન તરફ પ્રયાણ કર્યું. બરાબર ૯-૦૦ કલાકે સિંધુભવન ખાતે પૂજ્ય સ્વામીજીએ દિવ્ય જીવન સંઘના પ્રમુખ તરીકે સૌનું સ્વાગત કરી દિવસ દરમિયાન યોજનાના કાર્યક્રમની વિગતો આપી તેમ જ પ્રથમ સત્ર લેનાર જાણીતા કરવેરા નિષ્ણાત શ્રી મુકેશભાઈ પટેલનો પરિચય આપ્યો. સવારે ૯-૧૫ થી ૧૦-૩૦ દરમિયાન શ્રી મુકેશભાઈ પટેલે સામાજિક દષ્ટિબિંદુથી ધર્મરક્ષા-રાષ્ટ્રરક્ષા વિષય ઉપર પોતાના વિચારો વ્યક્ત કર્યાં. તેઓએ જણાવ્યું કે, આવા ગહન અને ધાર્મિક વિષયો ઉપર તેઓ પ્રથમ વખત પ્રવચન આપી રહ્યા છે અને આ પ્રવચનની તૈયારીના ભાગરૂપે તેઓએ જે વાંચન કર્યું તેથી તેઓને ખૂબ જ લાભ થયો છે.

આ દિવસના બીજા સત્રમાં સવારે ૧૦-૩૦થી ૧૧-૪૫ દરમિયાન ધાર્મિક દષ્ટિબિંદુથી ધર્મરક્ષા-રાષ્ટ્રરક્ષા વિષય ઉપર પૂ. સ્વામી મુક્તાનંદપૂરી મહારાજે તેમ જ બપોરના ૧-૧૫ થી ૨-૩૦ના સત્રમાં જાણીતા ચિંતક, લેખક અને સ્વાધ્યાયી શ્રી પરમાનંદભાઈ ગાંધીએ સાહિત્યિક, રાજનૈતિક દષ્ટિબિંદુથી ધર્મરક્ષા-રાષ્ટ્રરક્ષા વિષય ઉપર સત્રનું સંચાલન કર્યું.

સંમેલનનું ચોથું સત્ર બપોરે ૨-૩૦ થી ૩-૪૫ થયું દરમિયાન પરમ પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદ સરસ્વતી મહારાજે 'દિવ્ય જીવન દ્વારા રાષ્ટ્રોત્થાન' વિષયને કેન્દ્રમાં રાખી સત્રનું સંચાલન કર્યું.

ઉપરોક્ત ચારેય સત્રોમાં મહાનુભાવોએ પોતાના વિષયમાં જે વિસ્તારથી વિચારો વ્યક્ત કર્યા તેનો સારાંશ તેઓએ અગાઉથી કાર્યાલયમાં મોકલી આપેલ તેથી તેને છપાવીને તમામ પ્રતિનિધિઓને કીટ સાથે આપવામાં આવેલ અને તે રીતે વિષયને સમજવામાં અને આત્મસાત કરવામાં પ્રતિનિધિઓને અને સત્ર દરમિયાન ખૂબ જ સુગમતા રહી. જે સારાંશ

પ્રતિનિધિઓને આપવામાં આવેલ તે સશબ્દશઃ આ અંકમાં પાના નં. ૨૧ થી ૨૮ ઉપર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે. તેથી અત્રે પુનરોચ્ચાર કરેલ નથી.

સંમેલનના સમાપન સત્રમાં પરમાર્થ નિકેતન ઋષિકેશના અધ્યક્ષ પૂ. સ્વામી ચિદાનંદજી સરસ્વતી પધાર્યા. તે સમયે સંમેલનના બીજા દિવસના પાંચ મુખ્ય વક્તાઓમાંથી ચાર વક્તાઓ મંચ ઉપર હાજર હતા. મંચ ઉપરનું સુશોભન, બેનર જોઈને પૂ. સ્વામી ચિદાનંદજી ખૂબ જ પ્રભાવિત થયા હતા. બેનરમાં પૂ. શિવાનંદજી મહારાજ, પૂ. સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ અને પૂ. સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીના છાયા ચિત્રો અંકિત કરવામાં આવ્યા હતા. બેનર ૨૫' X ૭' નું હતું. આ સુશોભનની સુંદર જવાબદારી શ્રી મોહસીન શેખ તથા શ્રી ગોપાલભાઈ ભટ્ટએ નિભાવી. અત્રે ઉલ્લેખનીય છે કે પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી સવારના બીજા સત્રમાં હાજરી આપવાના હતા, પરંતુ સંજોગોવસાત તેઓ શ્રી ચાર વાગ્યે પધાર્યા અને સમાપન સત્રમાં તેઓની હાજરી ઉપલબ્ધ બની. આમ ઋષિકેશથી પધારેલા સંત કે જેઓની ઓળખ પણ સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ છે. આ જોગાનુજોગ પાછળ પણ કોઈ ઈશ્વરીય સંકેત જ હોઈ શકે.

સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજે 'વૈદિક દષ્ટિબિંદુથી ધર્મરક્ષા-રાષ્ટ્રરક્ષા' વિષય ઉપર ખૂબ જ માર્મિક અને હૃદયસ્પર્શી પોતાના વિચારો વ્યક્ત કર્યા. તેઓએ જણાવ્યું કે ઘરને મંદિર બનાવીએ કારણ કે બાળકની પ્રથમ ભૂમિકા ઘરમાંથી જે ઘડતર થાય તેનાથી બંધાય છે. મા એ પ્રથમ શિક્ષક છે. તેઓએ જણાવ્યું કે મા જે સંસ્કાર આપી શકે તે અન્ય કોઈ આપી શકતું નથી. ઘરને મંદિર બનાવવા સાથે સ્વયંને જો મંદિર બનાવશો તો ધર્મરક્ષા થશે. પ્રથમ ધર્મરક્ષા થાય તો જ રાષ્ટ્રરક્ષા થઈ શકે. મંદિર, મસ્જિદ કે ગીરજા મંદિરોમાં જાવ પરંતુ જો કોઈ જીવનું દુઃખ દૂર ન કરી શકો તો તેનો કોઈ મતલબ નથી. કોઈ જીવનું દુઃખ દૂર કરો એ જ મંદિર છે. તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે, ફક્ત પરિવાર જ મારો એવું નહીં માનતા સમગ્ર વિશ્વ મારું છે તેમ માનતા થશો ત્યારે જ વૈદિક ધર્મને અનુસર્યા ગણાશે. જે વ્યક્તિમાં અકડ હોય તેની પકડ છૂટે છે ફક્ત એકિંટગ કરનાર મસ્ત ન બની શકે એ જ રીતે ઉપરનું

પેકેજિંગનો લાભ લાંબો સમય ટકી શકે નહીં. સૌ પહેલાં માનવી બનો અને તે બાબત યુનિવર્સિટીમાં શીખવા નહીં મળે અને આ પ્રકારના શિક્ષણ માટે દિવ્ય જીવન જેવા શિવાનંદ આશ્રમમાં જ આવવું પડે. જે વ્યક્તિને પોતાના માટે સમય નથી અને પોતાનાઓ માટે સમય નથી તે પરિવારને, સમાજને સંગઠિત રાખી શકતો નથી. તેઓશ્રીએ વધુમાં જણાવ્યું કે સભ્યતા બહારથી આવે છે, પરંતુ સંસ્કાર ઘરમાંથી આવે છે. સભ્યતા જતી રહે પરંતુ સંસ્કાર શાશ્વત રહે છે. સ્વામીશ્રીએ ભારપૂર્વક જણાવ્યું કે પોતાના ઘરમાં એક ડીવાઈન કોર્નર બનાવો કે જેમાં બેસી તમે તમારું પોતાનું ચિંતન મનન કરી શકો. તમારે જો પોતાની જાતને કોર્નર ન કરવી હોય તો ઘરમાં ડીવાઈન કોર્નર બનાવો. આપણે ઘરમાં મોટો મહેમાનોનો ખંડ, બાથરૂમ તથા બેડરૂમ બનાવીએ છીએ, પરંતુ ભગવાનને સ્થાપવાની જગ્યા કોઈ એક ખૂણામાં ખૂબ જ નાની બનાવીએ છીએ. આવી સંકુચિત મનોવૃત્તિ જ આપણને દિવ્યતા તરફ લઈ જતા અટકાવે છે. આજે કારનો રાફડો બધે જોવા મળે છે પરંતુ સંસ્કાર ઘટી રહ્યા છે. તેઓએ જણાવ્યું કે ગુરુકુળ પહેલાં કુળગુરુ બને એ અત્યંત જરૂરી છે. તેઓએ એક પ્રસંગ ટાંકતા જણાવ્યું કે તેઓ એક પરિવારમાં ગયા હતા ત્યાં માતાએ બાળકને સ્વામીજીને પ્રણામ કરવા જણાવ્યું, પરંતુ બાળક આગળ આવ્યું નહીં તેથી માએ જબરદસ્તી કરવાને બદલે આગળ આવીને તેઓને પ્રણામ કર્યા અને એ રીતે અન્ય ૩૫ હાજર વ્યક્તિઓએ પ્રણામ કર્યા. આ તમામ પ્રક્રિયા ખૂણામાં ઊભા રહીને બાળક જોતો હતો. આખરે તે બધાને અનુસર્યો. પ્રણામ કર્યા એટલું જ નહીં પરંતુ હાથમાં ફૂલ લઈને પણ આપ્યું. આમ માતાએ પ્રથમ પ્રણામ કરીને પ્રેમથી તેને શીખવાડ્યું. બાળકને ભણતર (ટીચીંગ)ની બહુ જરૂર નથી પરંતુ સ્પર્શની જરૂર છે. કોમળ સ્પર્શ બાળકને વધુ પ્રેરણા અને સાચું શિક્ષણ આપી શકે છે. સ્વામીજીએ માર્મિક રીતે જણાવ્યું કે જીન્સ પહેરો પરંતુ પોતાનું જીન્સ ન બદલો. વર્તમાનમાં છોકરા કપડામાંથી નીકળી ગયા. કારણ કે આપણે કપડાં જ પકડી રાખ્યાં. માટે કપડાં ન પકડો પરંતુ ઘરની સંભાળ માટે ઘરને તથા પોતાને મંદિર બનાવો. ત્યાગમાં વૈરાગ્ય જોઈએ તેમ સુદૃઢ વ્યવસ્થા માટે ત્યાગમાં આગ

પણ જોઈએ. તમે ગમે તેટલા વ્યસ્ત હો છતાં દિવ્યતા માટે અર્થાત્ સૃષ્ટિના રચયિતા માટે સમય કાઢો. ભગવાનને વિવિધતા પસંદ છે. માટે જિંદગીને પણ એક બીબામાં ન ઢાળતાં શાશ્વત મૂલ્યોના જતન સાથે જિંદગીના બાગને હરિયાળો બનાવીએ. કોઈ વાર પડી જવાય પરંતુ પડી જવાય પછી ઊભું ન થવાય તે પીડાજનક છે તેથી જો પડી જાવ તો ત્યાં ને ત્યાં પડી ન રહેતાં ઊભા થઈને દોડવા માંડો. કોઈ આપણને જોતું નથી તેમ માની આપણે કેટલાક નિયમોનો ભંગ કરીએ છીએ. સમાજ વ્યવસ્થાને પણ તોડીએ છીએ. ત્યારે આપણે માનવ રહ્યા નથી તેમ માનવું કારણ કે કૂતરો પણ આ જ પ્રમાણે કરે છે. કોઈ રોટલીનો ટુકડો પડ્યો હોય તો આજુબાજુ જોશે કે કોઈ જોતું નથી અને કોઈ જોતું ન હોય તો તે લઈને ભાગી જશે અને લઈ ગયા પછી પણ આજુબાજુ કોઈ પકડનાર નથી તે રીતે દોડે છે. જો આપણે પણ આ જ પ્રકારનું વર્તન કરતા હોય તો પશુ અને માનવમાં કોઈ ફેર નથી. સમાપન સત્રમાં ભરૂચ-અંકલેશ્વર શાખામાંથી સૌથી વધુ પ્રતિનિધિઓ સંમેલનમાં ભાગ લેવા આવ્યા હતા. તેથી શાખાના મંત્રીનું અભિવાદન-સન્માન કરવામાં આવ્યું. પૂ. સ્વામીજીના ૬૭મા પ્રાગટ્ય દિન નિમિત્તે ભરૂચ શાખાએ ‘દિવ્ય જીવન’ માસિકના ૬૭૦ વાર્ષિક સભ્યો બનાવ્યા તે ઉપરાંત બે આજીવન તથા એક વિદેશના લવાજમ સાથે નવા સભ્યો નોંધ્યા. આમ ખૂબ જ સારી પ્રવૃત્તિ, સેવા તથા પૂ. સ્વામીજી પ્રત્યેની અનન્ય ભક્તિના દર્શન કરાવ્યા. પૂ. સ્વામીજીએ વ્યાખ્યાનના પ્રારંભમાં મંત્રોના ઉચ્ચાર સાથે ખૂબ જ સુંદર કિર્તન કરાવ્યું હતું. આમ બે દિવસના સંમેલનના અંતભાગમાં હૃદયસ્પર્શી માર્ગદર્શન આપનાર પૂજ્ય સંતો, ભાગ લેનાર પ્રતિનિધિઓ અને સિંધુ ભવનના પદાધિકારીઓ પ્રત્યે આભારની લાગણી સંસ્થા વતી શ્રી અરૂણભાઈ ઓઝાએ વ્યક્ત કરેલ અને જો કોઈ મુશ્કેલી પ્રતિનિધિઓને પડી હોય ક્ષમ્ય ગણવા જણાવેલ.

પ્રાંતીય સંમેલનની સફળતા માટે પૂ. રમેશભાઈ ઓઝા, રાજકોટ નાગરિક બેંકના ચેરમેનશ્રી કલ્પકભાઈ મણીયાર તથા અન્ય મહાનુભાવોના શુભેચ્છા સંદેશ પ્રાપ્ત થયા છે. સૌનો આભાર.

**પ્રાંતીય સંમેલનમાં ચાર મહાનુભાવો દ્વારા આપવામાં
આવેલ પ્રવચનોનો સારાંશ**

Dharma Raksha... Rashtra Raksha...

Social Point of View!

Some Thoughts to Ponder... By Mukesh Patel

We often talk of the crisis or challenges facing our country. Infact, what our country is facing today is not a political, social or economic crisis... but, it is a crisis of Character! The very foundations of 'Character Building' are 'Faith in your Religion' and 'Love for your Nation.' In this context, the theme of today's Conclave that 'Dharma must be preserved to protect Rashtra' is so aptly justified!

Why raise a Debate as to whether 'Religion First or Country First?' Infact, the two should go in harmony and not in conflict! This thought provoking quote by Mahatma Gandhi needs to be pondered upon:

“There is undoubtedly a sense in which the statement is true, when I say that ‘I hold my Religion dearer than my Country and that, therefore, I am a Hindu first and Nationalist after. I do not become on that score a less Nationalist than the best of them. I simply thereby imply that the interests of my Country are identical with those of my Religion.’”

Any Religious Faith or Patriotic Fervour, which is not embedded with love for humanity, can also not be acclaimed. In the words of Mahatma Gandhi again:

“The conception of my Patriotism is nothing, if it is not always, in every case without exception, consistent with the broadest good of humanity at large. Not only that, but my Religion and my Patriotism derived from my Religion embrace all life. I want to realize brotherhood or identity not merely with the beings called human, but I want to realize identity with all Life, even with such things as crawl upon Earth. I want to realize identity with even the crawling things upon Earth, because we claim descent from the same God, and that being so, all Life in whatever form it appears must be essentially one.”

How ironical, that all Religions teach us Love, but People practice Hate in the name of Religion! How lamentable, when Patriotism assumes form of a Religion which comes to be described as an egg from which wars are hatched!

“ धर्मरक्षा-राष्ट्ररक्षा ”

श्री मुक्तानंद पुरी (एम.ए., पीएच.डी)

श्री हरकेशपुरी आश्रम, टोकरपुर, अल्वर

धर्मरक्षा से राष्ट्ररक्षा है। भारतीय संस्कृति में धर्म एक संकीर्ण अर्थ को प्रकट नहीं करता है। धर्म संपूर्ण कर्तव्य बोध को अभिव्यक्त करता है। यथा व्यक्ति का समाज, राष्ट्र व परिवार आदि के प्रति क्या कर्तव्य है। यदि वह इन सब के प्रति कर्तव्यनिष्ठ है। तो वह धर्म का पालन करता है। अन्यथा धर्म से विमुख है। महर्षि कणाद ने धर्म को परिभाषित करते हुए कहा है “यतः अभ्युदयनिश्रेयस्सिद्धि सः धर्मः” अर्थात् जिस को धारण करने से भगवत्प्राप्तिरूपी परमकल्याण एवं इस संसार में रहते हुए सभी प्रकार की उन्नति होती है, उसे धर्म कहते हैं। यहां धर्म एक शाश्वत सत्य है, कर्तव्यबोध है, अनुशासन है, हिताहित विवेक है, मानव का समग्र उत्थान है, समाज का उन्नायक है और राष्ट्र का प्रहरी है। किसी व्यक्तिविशेष, देवदूत, पैगम्बर के द्वारा चलाया हुआ पंथ धर्म नहीं है। व्यक्ति विशेष द्वारा चलाया हुआ पंथ अथवा मजहब व्यक्तिपरिच्छिन्न, समाज परिच्छिन्न, देशपरिच्छिन्न, काल परिच्छिन्न होता है। वह सभी व्यक्ति अथवा समाज के लिए नहीं होता अथवा सभी काल या सभी स्थानों पर धारण नहीं किया जा सकता। आज पंथ विशेष को ही धर्म समझ कर विवाद हो रहा है। इसीलिए समाज और राष्ट्र दोनों को खतरा है। धर्म परिवर्तन अथवा मजहब परिवर्तन का कुचक्र भी इसी अज्ञानता के कारण है कि हमारा ही पंथ सबसे श्रेष्ठ है बाकी सभी निम्न है। जहां इस प्रकार की प्रक्रिया चलती है वहां समाज और राष्ट्र दोनों ही टूटते हैं। तथाकथित धर्म अथवा व्यक्ति विशेष द्वारा चलता हुआ पंथ में अत्यधिक आग्रह, दुराग्रह होने से आज राष्ट्र विखंडन की ओर जा रहा है। स्वतंत्रता के समय भारत का विभाजन इसका साक्षात् जीवंत उदाहरण है। भारत के तीन भाग मजहब के कारण ही हुए हैं। अतः हमें धर्म और धर्म के रहस्य को समझना है।

महान संत स्वामी रामतीर्थ ने कहा है - अध्यात्म के बिना राष्ट्ररक्षा संभव नहीं है। जैसे हम अपने इष्ट देव की आराधना करते हैं उसी प्रकार राष्ट्र को भी देव मानकर उसकी आराधना करनी है, रक्षा करनी है। हिमालय मेरा मस्तिष्क है, तो कल-कल निनाद करती हुई नदियां मेरा रक्त है, वृक्ष वनस्पति मेरी नसे हैं, मध्य बाग मेरा उदर है, पैर दक्षिण, दायां भाग पूर्व, बायां भाग पश्चिम है। इस प्रकार अपने को राष्ट्र से अभिन्न समझकर उसकी सेवा करनी है। राष्ट्र का बाह्य स्वरूप जहां उसकी सीमाएं हैं, वहां स्थित पर्वत, नदियां वनस्पतियां, रेगिस्थान, वन, पशु, पक्षी, आदि हैं, वहां उसका आंतरिक स्वरूप है, वहां निकास करनेवाले मनुष्य। राष्ट्ररक्षा से तात्पर्य है इन सब की रक्षा होना। यह रक्षा संभव है धर्म की रक्षा से। जिस धर्म को हम धारण करते हैं वही धारण किया हुआ धर्म हमारी रक्षा करता है।

भारत की स्थिति आज कुछ विचित्र होती जा रही है। भारत धर्म निरपेक्ष है, जबकि इसको पंथ निरपेक्ष होना चाहिए। धर्म तो व्यक्ति, समाज, राष्ट्र के लिए अनिवार्य है। एक राजनेता का धर्म है समाज का हित करना तो क्या वह अपना धर्म छोड़ दे? एक अध्यापक का धर्म है पढ़ाना, तो क्या वह अपना धर्म छोड़ दे? एक सैनिक का धर्म है, शत्रु से युद्ध करना, तो क्या वह अपना धर्म छोड़ दे? विचार करो इस प्रकार यदि धर्म को जीवन से अलग कर दिया जायेगा तो क्या राष्ट्र की रक्षा संभव है? जो धर्म को सर्वव्यापक, सर्वजनहिताय, सर्वजनकल्याणाय समझते हैं, प्रत्येक देश, काल, व्यक्ति द्वारा धारण किया जा सकनेवाला सिद्धांत मानते हैं। वे धर्म को अलग और राष्ट्र को अलग समझते हैं। ऐसे व्यक्तियों से राष्ट्र को खतरा है। अतः धर्म के वास्तविक स्वरूप को समझो, क्योंकि धर्म की रक्षा से ही राष्ट्र की रक्षा है।

ધર્મરક્ષા - રાષ્ટ્રરક્ષા

- પરમાનંદ ગાંધી

ધર્મનું માનવજીવન તથા સમાજજીવનના વિકાસમાં આગવું મહત્ત્વ છે, તેથી તો તેનું મહત્ત્વ સમજાવતો પ્રચલિત શ્લોક છે.

આહાર નિદ્રા ભય મૈથુનં ચ સામાન્યમેતદ્ પશુભિર્નરાણામ્ ।
ધર્મો હિ તેષામ્ અધિકો વિશેષઃ ધર્મેણહનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ ॥

‘આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન - એ તો પશુમાં અને મનુષ્યમાં સામાન્ય છે, પરંતુ તેમાં મનુષ્ય ધર્મનું પાલન કરે છે (પશુ નથી કરતાં) તે ન કરે તો તે મનુષ્યોમાં પશુ જ છે.’

તો શું ધર્મનું મહત્ત્વ આટલા પૂરતું જ છે ? ના, આ તો સામાન્ય વ્યવહારની વાત છે, પરંતુ તે સિવાય બીજાં અનેક મહત્ત્વનાં કારણો છે કે જ્યાં ધર્મનું મહત્ત્વ છે - ધર્મની આવશ્યકતા છે, જેમ કે મનુષ્ય એક સામાજિક પ્રાણી છે; Man is a social animal. તે એકલો રહી શકતો નથી. તેને સમાજ વચ્ચે રહેવાનું છે ત્યારે તેને બધા વચ્ચે સહકારથી અને સહચારથી રહેવાનું છે અને છતાં પોતાનું વૈયક્તિક સુખ પણ જાળવવાનું છે તો તેની સમજણ કોઈ આપશે ? ધર્મ આપશે ?

મનુષ્યની એક બીજી પણ વિશિષ્ટતા છે. તે કેવળ ભોગાકાંક્ષી નથી, ભાવાકાંક્ષી પણ છે, તેથી તેનો ભાવ જળવાઈ રહે, ભાવ વધે એ તેની અપેક્ષા છે, સાથે સાથે તેની એક સમજણ છે કે આ જન્મના તેના વર્તનનું પરિણામ તેને આવતા જન્મે ભોગવવાનું હોય તો આ જન્મે કેવો વ્યવહાર કરવો જોઈએ, તેનું જીવન કલેશરહિત અને આનંદી બનવું જોઈએ તો તે માટે ધર્મ જ તેને માર્ગદર્શન આપવાનો છે.

ધર્મ માણસમાં અસ્મિતા નિર્માણ કરે છે. જીવનવ્યવહારમાં વિકાસનો રાહ ચીંધી તેને નિર્માણ કરનાર ઈશ તત્ત્વ છે તેની સમજણ આપી તેની સાથેનો સંબંધ સમજાવે છે.

જીવન ઉન્નત કરવાનો રાહ દેખાડી ધર્મ માનવને સદાચાર તરફ વાળે છે. માનવ માનવને પાસે લેવાની

તથા સૃષ્ટિ સાથેના વ્યવહારની સમજણ આપે છે. માનવી જીવનની વૃત્તિ ઈશ્વરાભિમુખ કરે છે.

આ અને આવાં અનેક કારણોસર વૈદિક સંસ્કૃતિએ ધર્મનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું છે. તેના આચરણનો આગ્રહ રાખ્યો છે, માટે જ તો મનુસ્મૃતિમાં ધર્મના રક્ષણનો આગ્રહ રાખતાં લખ્યું છે :

ધર્મ એવ હતો હન્તિ ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિતઃ ।

તસ્માદ્ ધર્મો ન હન્તવ્યો યા નો ધર્મોઢવશીત્ ॥ (અ.૮/૧૫)

‘ધર્મનું હનન થશે તો તમારું હનન થશે; ધર્મનું રક્ષણ થશે તો તમારું રક્ષણ થશે, નહીં તો મારેલો-હનન કરેલો ધર્મ આપણને મારી ન નાખે તે ભયથી ધર્મનું હનન કરો. મતલબ ધર્મનો કદાપિ ત્યાગ ન કરો.’

આ વાંચ્યા પછી ધર્મનું રક્ષણ કરવાનું મહત્ત્વ સમજાય છે, પણ તે ન થાય તો માણસનું હનન શી રીતે થાય ? એ એક સવાલ ઊઠવો સહજ છે.

માનવનું હનન એટલે તેનામાં રહેલા માનવ્યનું હનન-માનવતાનું હનન. જો માણસમાં રહેલું માનવ્ય જ ખલાસ થવાનું હોય તો માણસ, માણસ મટી પશુ જ થવાનો-જાનવર થવાનો-હેવાન થવાનો અને આ અધઃપતનમાંથી બચવું હોય અને મનુષ્યદેહ સાર્થક કરવો હોય તો ધર્મની રક્ષા આવશ્યક છે.

તો ધર્મ કે જેનું આટલું બધું મહત્ત્વ છે તે ધર્મ એટલે શું ? તે સમજી લેવું જોઈએ.

ધર્મનાં બે અંગ છે - એક વ્યક્તિગત અને બીજું સામાજિક. આ બંને અંગો વિભાજિત ન રહેતાં એકબીજા સાથે સંકળાયેલાં છે. માનવીનું વૈયક્તિક જીવન પણ છે તો તેમાં માનવીના અંતરાત્માને કોઈ પથદર્શકની આવશ્યકતા છે કે જેથી તે ઈન્દ્રિયોનો દાસ બની જીવનવ્યવહાર ન કરતાં, માનવી જીવનના પરમ લક્ષ્ય-પરમાત્માની પ્રાપ્તિસુગમતાથી કરી શકે. જીવનવ્યવહારમાં શું કરવું, શું ન કરવું ? તેની સમજણ આપી મનની વૃત્તિઓને ઈશ્વરાભિમુખ કરે અને તે માટે વૈદિક ઋષિઓએ સમાજને આશ્રમ વ્યવસ્થાની અનુપમ

ભેટ આપી છે. ધર્મનું જેમ વ્યક્તિગત અંગ છે તેમ બીજું સામાજિક અંગ છે તો સમજના હીત તરફ પણ એટલું જ ધ્યાન રાખવું આવશ્યક છે કે જેથી સમાજમાં સુવ્યવસ્થા જળવાઈ રહે, સમાજનું કલ્યાણ થાય, ઊંચ-નીચના ભેદ નિર્માણ ન થતાં સમાજમાં સમત્વ જળવાઈ રહે અને મનુષ્ય પોતાનું અર્થોપાર્જન કે તેના જીવનની આવશ્યકતા છે તો તે સરળતાથી થઈ શકે, માટે આપણા ઋષિઓએ વર્ણવ્યવસ્થા આપી સમાજના હિતની કાળજી રાખી છે.

થોડી એ વાતની સ્પષ્ટતા કરી લેવાની જરૂર છે કે વર્ણનો સંબંધ સમાજની અર્થવ્યવસ્થા સાથે છે. મનુષ્યના સ્વભાવ અનુરૂપ તેમના અર્થોપાર્જનની વ્યવસ્થા નક્કી થઈ હતી. અને આ વર્ણાશ્રમ વ્યવસ્થાને લીધે સમાજનું સ્થૈર્ય ટક્યું હતું. સમાજની ધારણા થઈ હતી.

તેથી ભારતમાં ધર્મની સમજણ આપતાં લખ્યું છે : ધારણાત્ ધર્મમિત્યાહુઃ ધર્મો ધારયતે પ્રજા । જેના લીધે સમાજની ધારણા થાય-સમાજનું સ્થૈર્ય ટકે તે ધર્મ કહેવાય.

વૈશેષિક દર્શનમાં પણ યતોઢમ્યુદયનિઃશ્રેયસિદ્ધિધર્મઃ તદ્દુપરાંત

ચાંદના લક્ષણો ધર્મઃ । કાવ્યની પ્રેરણા આપે કર્તવ્યની સભાનતા લાવે તે ધર્મ

ન સત્યાત્ પરો ધર્મઃ । સત્યથી બીજો મોટો કોઈ ધર્મ નથી. અહિંસા પરમો ધર્મઃ । અહિંસા એ પરમ ધર્મ છે તથા દયા ધર્મનું મૂળ છે. આવી ધર્મની એકાંગી વ્યાખ્યાઓ પણ થઈ છે, પરંતુ અહીં એકત્રિત થયેલા સુજ મહાનુભાવો તે બધાથી વિદિત છે, તેથી તેની વિસ્તૃત વિચારણા અહીં અસ્થાને છે.

મનુષ્ય સ્વભાવતઃ પ્રવૃત્તિ વગર રહી શકે તેમ નથી. ન હિ કશ્ચિત્ક્ષણમપિ જાતુ તિષ્ઠત્યકર્મકૃત । (અ. ૩/૫) એમ ગીતામાં કહ્યું છે. સામાન્ય રીતે મનુષ્ય કામનાવશ થઈ પ્રવૃત્તિ કરવાનો, જીવનમાં અર્થનું પ્રાધાન્ય છે, તેથી અર્થોપાર્જન કરવાનો, પરંતુ કામ અને અર્થોપાર્જનની પ્રવૃત્તિને લીધે તેના પરમ લક્ષ્ય ઈશ પ્રાપ્તિ-મોક્ષ તેનાથી આડો ઈંટાઈ ન જાય, તેથી આ અર્થ અને

કામના ઉપર નિયંત્રણ રહે તે માટે ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ-એ ચાર પુરુષાર્થનું મહત્ત્વ પણ વૈદિક ઋષિઓએ સમજાવ્યું છે તેની વિશદ ચર્ચા અત્રે અસ્થાને છે.

તો મૂળભૂત સવાલ છે, ધર્મ કે જેનું જીવનવ્યવહારમાં તથા સમાજના ઉત્થાનમાં આટલું મહત્ત્વ છે તો તેની રક્ષા કઈ રીતે કરવી. તેની વિચારણા કરીએ તે પહેલાં સમાજ ધર્મથી વિમુખ કેમ થયો ? યુવાપેઢી ધર્મની આભડછેટ શા માટે રાખે છે ? અને આજે તો મોટા ભાગે એવું રૂપ આવ્યું છે કે ધર્મ એટલે બૈરાંઓએ સાચવવાનો છે. કહી મોટા ભાગનો પુરુષ વર્ગ કેવળ સંસ્કારગત પ્રસંગોપાત્ત ધાર્મિક વિધિમાં યાંત્રિક રીતે રસ લે છે, કારણ કે કાળક્રમે ધર્મ હાર્દ ભુલાતું ગયું છે અને ધર્મ શબ્દ કેવળ ધાર્મિકવિધિ અને કર્મકાંડ પૂરતો જ પ્રચલિત થયો છે.

ધાર્મિક મૂલ્યોનો હ્રાસ થવાનાં અનેક કારણો છે. તે પૈકી મહત્ત્વનું એક કારણ-આધુનિક વૈજ્ઞાનિક પ્રગતિના કારણે લોકોની ચિકિત્સાબુદ્ધિ વધી છે અને ધાર્મિક વિધિ કરાવનારા મોટા ભાગના પુરોહિતોનું અધ્યયન કેટલું ? તેમની કર્મકાંડની વિધિ પૂરતું જ ને ? તેમાંના મોટા ભાગના પુરોહિતો કે જે વિધિ કરાવે છે તે વિધિના હાર્દથી પણ અજાણ હોય છે ત્યારે આધુનિક શિક્ષણ લીધેલા બુદ્ધિમનોના આ વિધિ શા માટે છે, તે વિધિ ન કરીએ તો ન ચાલે ?' એવા પ્રશ્નોનું આ લોકો બૌદ્ધિક સમાધાન ક્યાંથી કહી શકવાના હતા ? પરિણામે આવો બુદ્ધિશાળી વયે પ્રચલિત ધાર્મિક વિધિથી ઉબાઈ જઈને ધર્મના સાચાં મૂલ્યાંકનોથી આઘો થતો ગયો. બીજું મહત્ત્વનું કારણ-ઔદ્યોગિક પ્રગતિના કારણે જીવનનાં મૂલ્યો બદલાઈ ગયાં. અર્થનું અતિરિક્ત પ્રાધાન્ય આવતાં ગુણપૂજાનું મહત્ત્વ ઓસરતું ગયું અને અર્થપ્રાપ્તિ અને તેનાથી પ્રાપ્ત થતા ઉપયોગો એ જ જીવનું પરમ લક્ષ બની ગયાં.

અર્થની અતિરિક્ત પ્રધાનતાના કારણે ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે ધંધાકીય અભિગમ-પ્રોફેશનલ એટિટ્યૂડ આવે તે સ્વાભાવિક છે, પરંતુ જીવનના બધા જ વ્યવહારને આ ધંધાકીય અભિગમે અભડાવ્યો છે. અને તેનાથી ધાર્મિક ક્ષેત્રે પણ બાકાત નથી, પછી તે ધાર્મિક વિધિ હોય,

સમાહ હોય કે નવાન્ પારાયણ હોય - બધાના જ 'ભાવ' નક્કી થયા છે. અરે ! અપવાદ બાદ કરતાં ધાર્મિક સંસ્થાઓ પણ આવા ધંધાકીય અભિગમથી બાકાત નથી.

તેથી જ બર્ટ્રાન્ડ રસેલે કેથોલિક ધર્મમાં પ્રવર્તતા અનારના સંદર્ભમાં કહ્યું હતું કે, 'જ્યાં પ્રોફેશનલ પ્રિસ્ટહુડ છે, ધંધાકીય ધર્મગુરુઓ છે ત્યાં સમાજનું ઉત્થાન સંભવિત નથી' અને આજે ભારતની આ અવદશાનું મહત્વનું કારણ હૃદયના ભાવના બદલે ધર્મમાં--ધાર્મિક પ્રવૃત્તિમાં બજારુ ભાવનું મહત્વ આવી ગયું તે છે અને તેમાંથી ધાર્મિક સ્થળો, યાત્રાધામો પણ બાકાત નથી.

ભગવાનની ઉપાસનામાં પણ પરમાત્માએ જીવનના સાધ્યના બદલે સાંસારિક ઉપભોગો માગવાનું સાધન બની ગયા છે.

ટૂંકમાં, ધર્મમાં, ભક્તિમાં, અધ્યાત્મમાં reason based બૌદ્ધિક અભિગમના બદલે આવો ભાવહીન-બુદ્ધિહીન ધંધાકીય અભિગમ આવે તો ધર્મનાં મૂલ્યો સ્થિર ક્યાંથી થાય ? તેથી જ એક કાળે ગુજરાતના પ્યાતનામ કટાર લેખક સ્વ. વાસુદેવભાઈ મહેતાએ કહ્યું હતું કે ધર્મ આજે સમાહોમાં-ધર્મસ્થાનોમાં લોકો લાખોની સંખ્યામાં ભેગા થાય છે. જો જીવનમાં ધર્મનું આટલું બધું મહત્ત્વ હોય તો સમાજમાં નીતિમત્તાનું ધોરણ એક ટકો પણ કેમ વધતું નથી. નીતિમત્તાનું મૂલ્ય વધવાને બદલે ઓસરતું કેમ જાય છે ?

આજે શિષ્ટ સાહિત્ય ઘણું લખાય છે, છપાય છે, તે પણ ધંધાકીય વૃત્તિથી બાકાત નથી. લેખકની પ્રતિષ્ઠા મુજબ તેને મહેનતાણું ન કહેવાય, પણ પુરસ્કાર આપવામાં આવે છે, પરંતુ શબ્દપ્રયોગ બદલવાથી મળતી વૃત્તિ થોડી જ છે, પરંતુ શબ્દપ્રયોગ બદલવાથી મનની વૃત્તિ થોડી જ બદલાય છે ? જ્યાં પાયામાંથી સ્વાર્થવૃત્તિ અને પ્રતિષ્ઠાની ભૂખ છે, ત્યાં ગમે તેટલું શિષ્ટ સાહિત્ય હોય તેનું જીવનલક્ષી પરિણામ ક્યાંથી આવે ? અને આવે તો કેટલું ?

શિક્ષણક્ષેત્ર કે જ્યાં જીવનઘડતરના પાઠ ભણાવવા જોઈએ તેના બદલે તે તદ્દન Job oriented

બની ગયું છે અને શિક્ષણ આપનારા માટે તો તે એક ધીકતો ધંધો બની ગયો છે.

સમાજના અધઃપતન જ ધાર્મિક મૂલ્યોના-નો હાસ થવાનાં આગળ જણાવ્યાં તે કારણો ઉપરાંત સમાજનો જે પ્રબુદ્ધ વિચારક વર્ગ છે. જે ઉચ્ચ વર્ગ છે તે ગીતા ઉપનિષદના વિચારો વાંચવામાં-સાંભળવાનો રસ લે છે, પરંતુ તે વિચારોને-ધાર્મિક વિચારોને સમાજમાં લઈ જવા માટે નિષ્ક્રિય છે. આવા લોકો પ્રચલિત ધર્મથી ઉભાઈ ગયા છે. ધર્મનું હાર્દ તેમને સમજાયું છે, પરંતુ તેઓ પોતાના પૂરતું સીમિત રાખી બેસી ગયા છે, પરંતુ આવા સુજ મહાનુભાવો વિસરી ગયા છે કે તેમના ઉપર ધર્મ-સંસ્કૃતિનું ઋણ છે, જેના વિચારોથી તેમના જીવનનો અભિગમ બદલાયો છે. તે વિચારોને સમાજમાં લઈ જવા એ એમનું કર્તવ્ય છે, અને સમાજના આવા પ્રબુદ્ધ અગ્રણીઓ પણ તેમના કર્તવ્યથી વિમુખ થઈ ધર્મનાં મૂલ્યોનો થતો હાસ ચૂપચાપ જોવા બેઠા છે.

વધુ ચીડ ચડે એવું કારણ તો આપણા શાસનિક શાસનકર્તાઓની સત્તાલાલસા છે. લોકશાહીમાં જનતાના પ્રતિનિધિઓએ જનતાની સેવા માટે મોકલેલા પોતાના પ્રતિનિધિ તો જનતાના પૈસે જે રાજશાહી ઠાઠ ભોગવે છે અને વિધિની વક્તા છે કે પ્રાચીનકાળમાં સમ્રાટ ચક્રવર્તી રાજાઓ પણ ધર્મની સત્તાને પોતાની સત્તા કરતાં પણ સર્વોપરી માનતા હતા. તે ભારત દેશની લોકશાહીમાં આ બની બેઠેલા રજવાડી ઠાઠ ભોગવતા જનતાના કહેવાતા સેવકો ધર્મનિરપેક્ષતાની ડુગડુગી વગાડતા બેઠા છે. ધર્મના શાસનને બદલે પોતાના સ્વાર્થથી થોપાયેલા કાયદાના શાસનના આગ્રહી બન્યા છે અને નૈસર્ગિક છે કે જેના હાથમાં સત્તાનાં સૂત્રો છે તેવા લોકોની સમાજ ઉપર માઠી અસર પડ્યા વગર રહેતી નથી અને વાણી સ્વાતંત્ર્યના નામે ગમે તે વ્યક્તિ આપણા રામકૃષ્ણ ઉપર, આપણી દિવ્ય પરંપરા ઉપર, ધાર્મિક મૂલ્યાંકનો ઉપર ગમે તેમ પ્રહારો કરી આપણાં શ્રદ્ધા કેન્દ્રો ખંડિત કરે છે.

આ અને આવાં બીજાં અનેક કારણોસર આપણો સમાજ જીવનના આડા રાહે-અધઃપતનના રાહે, ફંટાઈ ગયો છે અને ધાર્મિક મૂલ્યોનો હાસ થયો છે. પરિણામે

સમાજ ભોગાસક્ત તથા મોહાગ્રસ્ત બન્યો છે. સ્વાર્થી અને આત્મકેન્દ્રિત થયો છે અને સમાજને અધઃપતનમાંથી બચાવવો હોય તો ધર્મની રક્ષા આવશ્યક છે કારણ કે ભૌતિક પ્રગતિ એ તો બાહ્ય વિકસતી પ્રગતિ છે પણ માનવી મનની વૃત્તિ ઉપર નિયમન મૂકીને યોગ્ય રાહે વાળવાનું સામર્થ્ય કેવળ ધર્મમાં જ છે. પરંતુ જ્યાં ધર્મથી જ સમાજે મોઢું ફેરવી લીધું છે, ત્યાં તેના વિચારોને સ્થાયી કરવા એ Contradiction in terms નથી તો શું ધર્મનાં મૂલ્યો પ્રસ્થાપિત કરી તેની રક્ષા થઈ શકે તેમ નથી.

પરંતુ એની સાથે સાથે રાષ્ટ્રની રક્ષાનો પણ વિચાર કરી લઈએ, કારણ કે બંને વિચારસરણી એકબીજાની પૂરક છે. રાષ્ટ્રની પણ આવી જ અવદશા છે.

રાષ્ટ્ર એ કોઈ એક ભૌગોલિક વર્ચસ્વનો ટુકડો નથી It is not a piece of land પરંતુ તે ભૂમિ પરથી એક પરંપરા છે સંસ્કૃતિ છે.

ખલિલ જિબ્રાને સરસ કહ્યું છે, 'કોઈ પણ રાષ્ટ્રની મહાનતા તેની ગગનચુંબી ઈમારતો યા તો આલિશાન મહેલાતો પરથી નક્કી નથી થતી, પરંતુ રાષ્ટ્રની મહાનતા તેના સંસ્કાર અને તેની સાંસ્કૃતિક પરંપરા ઉપરથી નક્કી થાય છે.

આપણા રાષ્ટ્રની એક મહાન પરંપરા હતી. આ પુણ્યભૂમિ છે કે જ્યાં ઋષિઓએ તપસ્યા કરી વેદવાણીની દિવ્ય વિચારધારા વહેતી કરી. આ એ જ રાષ્ટ્ર છે કે જ્યાં અવતારોએ જન્મ લઈને માનવસમાજને માર્ગદર્શન આપ્યું. અહીં આચાર્યો, સંતો, મહાપુરુષોની એક અનુરૂપ પરંપરા નિર્માણ થઈ છે. આ વીરોની ભૂમિ છે. સંતોની ભૂમિ છે અને આ ભૂમિનું-રાષ્ટ્રનું રક્ષણ કરવું હશે તો આ મહાન પરંપરા-એ વિચારોની રક્ષા કરવી પડશે. કેવળ મેરા ભારત મહાન અથવા તો ભારત માતાનો જયઘોષ કરવાથી રાષ્ટ્રની રક્ષા થવાની નથી અને રાષ્ટ્રની રક્ષા કરવી હશે તો ધર્મની રક્ષા કરવી પડશે.

કોઈ પણ સંસ્કૃતિના પાયામાં વિચારસંહિતા, આચારસંહિતા અને ઉપાસનાસંહિતાનો સમન્વય હોય છે.

આપણા રાષ્ટ્રની વિચાર પરંપરા-વૈદિક

વિચારણા શ્રેષ્ઠ-દિવ્ય હતી ને છે પરંતુ કેવળ વિચારોનું પ્રાધાન્ય નથી. વિચારો આચારમાં પરિણત થાય તો તે વિચાર સંહિતા સમાજમાં સ્થિર થાય અને ઉપાસના સમાજ દૃઢભૂત થાય.

વિચારોમાં શક્તિ છે. વિચાર માણસને ઊભો કરે છે અને રડાવે પણ છે. સવાલ છે કે તમે સમાજને કેવા વિચારો આપો તેનો છે. આજે બધે જ ભોગલક્ષી વિલાસલક્ષી જ વિચારો આપવામાં આવે છે તો તેનાથી સમાજ શી રીતે પુષ્ટ થાય ? રાષ્ટ્રની રક્ષા કરવી હશે, ધર્મની રક્ષા કરવી હશે તો સમાજમાં આપણી દૈવી-વિશુદ્ધ-તેજસ્વી વિચારધારાને પુનર્જીવિત કરવી પડશે. તસ્માદ્ ઝતિષ્ટ યુદ્ધસ્વ ભારત ઊઠ, ઊભો થા, યુદ્ધ માટે તૈયાર થા. એ વિચારોને લોકમાનસમાં રમતા કરવા પડશે. વેદોની 'અહમ્ બ્રહ્માસ્મિ', 'તત્ત્વમસિ' સિંહગર્જનાથી લોકોની અસ્મિતા જાગ્રત કરવી પડશે.

આ દિશામાં પૂ. સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી તથા અન્ય મહાપુરુષો એ દૈવી વિચારોને જીવંત રાખવા સ્તુત્ય પ્રયાસો કરે જ છે, પરંતુ ભોગવાદના પ્રવાહને ખાળવા તે પૂરતા નથી.

તો સાથે જ ધર્મની રક્ષા કરવી હશે, રાષ્ટ્રની રક્ષા કરવી હશે તો આપણે સૌ અહીં એકત્રિત થયેલા પૂ. સ્વામીજી પાસેથી વિચાર લઈને આપણે તેના વાહક બનવું પડશે. પ્રાચીન કાળની પરંપરા જીવિત કરવી પડશે.

બ્રહ્મર્ષિ, દૈવી વિચારો આપતા-દેવર્ષિએ વિચારોને લોકમાનસમાં રચતા કરતા અને રાજર્ષિ તેનું રક્ષણ કરી આર્થિક સહાય આપતા. એ ભાષામાં કહેવું હોય તો પૂ. અધ્યાત્માનંદ સ્વામીજી તથા અન્ય પૂ. સ્વામીજી આશ્રમોમાં ઘણું બાંધીને બેઠા છે. જો તે સ્થિર થઈ આશ્રમોમાં ન બેસે તો એ દૈવી વિચારોની લહાણી ક્યાંથી થાય ?

આવશ્યકતા છે તેમની પાસેથી એ વિચારો આત્મસાત કરી લોકમાનસ સુધી પહોંચાડવાની અને તે માટે એકત્રિત થયેલા આપણે સૌએ દેવર્ષિની ભૂમિકા ભજવવાની છે. અહીં આવેલા આપણા બધાની એ

(અનુસંધાન પાના નં.૨૮ ઉપર)

દિવ્ય જીવન દ્વારા રાષ્ટ્રોત્થાન

- શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદ

શ્રી સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજે તેમની જીવનસાધનાના નિયોડરૂપે ૩૧૦થી વધુ પુસ્તકો લખ્યાં. સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ પહેલાં ડોક્ટર હતા. ભારતથી તેઓ મલેશિયા રબર કંપનીની હોસ્પિટલમાં સેવાર્થે હતા. આમ, તબીબ હોવાને કારણે તથા જન્મજાત સેવાના સંસ્કારોની ગળથૂથીમાંથી તેમના જીવનનું ઘડતર થયું હતું. રોગી, દુઃખી અને ક્ષસ્તની સેવા કરતાં એક પ્રકાશ કિરણ તેમને લાધ્યું. દુઃખ અને રોગનું કારણ અજ્ઞાન છે. જેટલું ભૂખ્યાને ભોજન, ઉઘાડાને વસ્ત્ર અને રોગીને શુશ્રૂષા તથા ઔષધની આવશ્યકતા છે. તેથી એ વિશેષ પ્રત્યેક માનવ માત્રને આ દૈહિક બંધનોથી મુક્તિ માટે આત્મજ્ઞાનની આવશ્યકતા છે. આમ જો મને જ આત્મજ્ઞાન ન હોય તો તે અમૂલ જ્ઞાનનિધિની લલાણ હું કેમ કરી શકું ? તેવા ભાવથી તેઓ મલાયા છોડીને હિમાલય આવ્યા.

ગંગાના તટે, હિમાલયની ગિરિકંદરાઓમાં તેમણે કરેલા અકલ્પ્ય તપના પરિતાપે તેઓની જ્ઞાન સરવાણીમાંથી ગ્રંથોનો સ્રોત સર્જાયો.

આ બધાની વચ્ચે જ્યારે આપણો દેશ સ્વતંત્ર થયો ત્યારથી દેશવાસીઓને હાકલ કરતાં તેમણે કહેલું કે મુઠ્ઠીભર તથા સમર્પિત અને રાષ્ટ્રભક્તોની કુરબાનીના કારણે આપણે સ્વતંત્ર થયા છીએ. હવે આ સ્વતંત્રતાને અખંડ રાખવાનું કામ આપણું છે. આપણે સૌએ સંકલ્પબદ્ધ થવું જ પડશે. હું મારા ભારતને ચાહું છું. તેમણે કહ્યું, 'કોઈ પણ પરદેશી વ્યક્તિ આમ તો કહી જ શકે કે 'હું ભારતને ચાહું છું.' 'I love India', પરંતુ તે પરદેસી છે. મારા ભારતને હું ચાહું છું.' તે તો કેવળ માત્ર ભારતવાસી જ કહી શકે. તેથી આપણો સૌથી પ્રથમ રાષ્ટ્રધર્મ છે તે એ કે આપણે આપણા દેશને ચાહતાં શીખીએ. દેશ પહેલાં, સમાજ પછી અને સ્વાર્થ તો કદીએ નહીં : આ ત્રિસૂત્રી મંત્ર જો આપણા સૌ ભારતવાસીઓના વ્યક્તિગત, પારિવારિક, સામાજિક અને રાષ્ટ્રીય જીવનમાં આત્મસાત્ થાય તો રાષ્ટ્ર ઉત્કર્ષ સજગ અને શાશ્વત થઈને રહે. અહીં દેશને આગળ લાવવા, દેશને મોખરે લાવવા રાષ્ટ્રના હિતચિંતક થવાની વાત છે.

સ્વામી શિવાનંદજીનાં દિવ્ય જીવનનાં સૂત્રો સેવા, પ્રેમ, દાન, પવિત્રતા, ધ્યાન અને આત્મસાક્ષાત્કાર છે. વિકાસ વ્યક્તિનો હોય, સમાજ કે રાષ્ટ્રનો હોય સેવા તો કરવી જ પડશે. આ સેવા એટલે પરોપકાર નહીં, અહીં આ સેવા એટલે નૈતિક કર્તવ્ય છે. 'મારું' વ્યક્તિગત રીતે રાષ્ટ્ર પ્રત્યે કર્તવ્ય શું ? આ 'મારું' શબ્દ અહીં સવિશેષ આવશ્યકતા અને જાગૃતિ માગી લે છે, કારણ કે એક એક વ્યક્તિગત નાગરિકથી જ સમષ્ટિગત સમગ્ર રાષ્ટ્રનું સંયોજન થાય છે. જેમ કે એક-એક ટીપાથી તળાવ ભરાય, રૂપિયો રૂપિયો ભેગો કરતાં કરોડોની સંપત્તિ થાય તેવું જ આ એક-એક નાગરિકથી જ રાષ્ટ્રનું નિર્માણ થાય છે. અહીં આ એક વસ્તુ વિષયની-સ્પષ્ટ સમજણની આવશ્યકતા છે કે આવડા મોટા દેશમાં મારી તે ભલા શી વિસાત ? જી ના ! આવા નકારાત્મક ચિંતનથી કામ નહીં ચાલે. પ્રત્યેક વ્યક્તિએ જાગૃત, સતર્ક-સભાન થવું પડશે. દરેક વ્યક્તિની પોતપોતાની આગવી કાર્યક્ષમતા હોય છે, તેથી દરેક વ્યક્તિ પોતાની કાર્યક્ષમતા પ્રમાણે સેવા કરે, પરંતુ સેવાર્થે સજગ જ્ઞાનથી સંનિષ્ઠ તો રહે જ. પ્રમાદ કે આળસ તો કદીયે નહીં, કોઈ પણ સંજોગોમાં નહીં. સેવાનો અર્થ જાણતા હોઈએ. સગાંસંબંધી, ભાઈ-ભત્રીજાવાદ નહીં. દેશના કોઈ પણ ખૂણે કોઈને પણ કોઈ પણ પ્રકારની સેવાની આવશ્યકતા હોય, મારે મન હું તે વ્યક્તિની અંગત નહીં, પરંતુ હું રાષ્ટ્રની સેવા કરું છું તેવો ભાવ થાય ત્યાં જ દિવ્ય જીવનનું સાર્થક્ય.

પ્રેમનો અર્થ ટાયલાવેડા નથી, પ્રેમ એટલે હૃદયનો ઉમળકો. પ્રેમ માર્ગે અસ્પર્શયોગનો અભ્યાસ આવશ્યક

છે. પ્રેમનો અર્થ કેકેયીને ત્યાં ઋષિ-મુનિઓ જ્ઞાન સંપાદન અર્થે આવે છે, તે રાજાની ભિક્ષા ગ્રહણ કરતા નથી. રાજા કહે છે, ન મે સ્તેન ન મદપ'. મારા રાજ્યમાં કોઈ ચોર નથી, કોઈ દારૂડિયો નથી. વિદ્યાર્થીઓને યોગ્ય ઉચિત નિઃશુલ્ક શિક્ષણની વ્યવસ્થા છે, મહિલાનું ઉચિત સન્માન છે. વડીલોની મર્યાદા સચવાય છે. સૌને પોતપોતાના ધર્મ પાળવાની છૂટ છે. કોઈ ટેક્સ અમોએ નાખ્યો છે, પ્રજા જાતે જ રાજ્ય સંચાલન અર્થે પોતપોતાની ક્ષમતા અનુસાર રાજકોષમાં ધન જમા કરાવી જાય છે, આજે આપણે રાષ્ટ્રોદ્ધારની વાત કરવાની છે. આજે વર્તમાન ભારતના કેટલા આ પ્રમાણે કહી શકશે. કારણ દીવા તળે અંધારું, માટે રાષ્ટ્રોદ્ધાર માટે અણિશુદ્ધ ચારિત્ર્ય અને પવિત્રતા પાયાની ચાવી કે આવશ્યકતા છે.

જો આટલું થાય તો સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ કહે છે, 'દેશના ઉદ્ધારના રાજમાર્ગે અગ્રેસર થતા પ્રત્યેક મૂક સેવક ભલા બને, ભલું કરે. એડજસ્ટ, એડપ્ટ, એકોમોડેટના મંત્રો જાણે અને માણે. દેશ એક જ ક્ષણમાં પુનઃ ઉત્કર્ષ અભ્યુદય અને ઉત્થાને રાજસિંહાસને આરુઢ થશે.

આ બધું અસંભવ નથી જ.

આ બધું કાલ્પનિક કે અટપટું નથી.

આપણે આપણા જીવનમાં પવિત્રતા કેળવવા આત્મસંયમને ચરણે આપણાં જીવન ચઢાવવાં પડશે. જીવન રાષ્ટ્રને સમર્પિત ન થાય ત્યાં સુધી એવાં ભૂખ્યાં, સ્વાર્થી અને વ્યક્તિગત જીવન તો પશુપંખીઓનાં પણ હોય છે, માટે જ પરોપકાર, પરસેવાના રાજમાર્ગે રાષ્ટ્રોદ્ધારનો માર્ગ સાર્થક કરીએ. જે સરળ છે, સહજ છે, અટપટો નથી. તે જ ખરા અર્થમાં સાચા નાગરિક જીવનની આચારસંહિતાનો માર્ગ છે. સમર્પિત જીવનનો માર્ગ ભારતના નાગરિકના નાગરિકત્વના સાર્થક્યનો માર્ગ છે.

(ધર્મરક્ષા-રાષ્ટ્રરક્ષા અનુસંધાન પાના નં.૨૬ ઉપરથી ચાલુ)

ભાવના છે જ કે રાષ્ટ્રની-ધર્મની રક્ષા થવી જોઈએ, નહીં તો આપણે અહીં આવ્યા ન હોત. આપણે આવા સેમિનારોમાં, શિબિરોમાં પ્રવચનોમાં આવીએ છીએ. આપણી અંદરની જ્યોત પ્રજ્વલિત પણ થાય છે. પરંતુ અહીંથી બહાર નીકળ્યા પછી ભોગવાદના વિષારી પવનમાં તે બુઝાઈ જાય છે. પાછા આપણે અહીં પૂ. સ્વામીજી પાસે આવીએ છીએ. આપણી જ્યોત પ્રજ્વલિત થાય છે અને પાછું એ જ વાતનું પુનરાવર્તન થાય છે. વિકાસની દૃષ્ટિએ આપણે હતા ત્યાંના ત્યાં જ હોઈએ છીએ.

બહુજન સમાજ પૂ. સ્વામીજીના આશ્રમ સુધી પહોંચી શકતો નથી તો આપણું કર્તવ્ય બને છે કે આપણે જે કોઈ પામ્યા છીએ તે તેમના સુધી પહોંચાડીએ. આપણે કોલસા જેવા અહીં આવી પ્રજ્વલિત થશે. આને આ રીતે નાના નાના સમુદાયમાં જઈને લોકમાનસ સુધી પહોંચવું પડશે. જો એકમાંથી બીજો અને બીજામાંથી ત્રીજો એમ એક જ્ઞાનની જ્યોત પ્રજ્વલિત થશે.

વાસ્તવમાં કોઈ ખરાબ નથી. તેમના સુધી જ્ઞાનની જ્યોત આપણે, તેમના બનીને પહોંચાડી નથી. પ્રચારનો અને વ્યાખ્યાનોની લોકમાનસ તૈયાર થતું નથી. તે માટે તો પૂજ્ય પાંડુરંગ શાસ્ત્રીજી કહેતા હતા તેમ heart to heartની જરૂર છે.

અંતમાં આપણે આપણી અંતજ્યોત પ્રગટાવી વીજળી પ્રગટાવતાં રહીશું તો નિશ્ચિત ધર્મની-રાષ્ટ્રની રક્ષા થઈ શકશે.

એક કાવ્ય પંક્તિમાં તેનો આદર્શ છે.

શલભ બન જલના સરળ હૈ, દીપકી જલતી શિખા પર સ્વયંકા તિલ જલકર દીપ બનના તો કઠિન હૈ... આપણે દીપકની જેમ બળવાનું નથી. પણ તેવી ભાવના જાગ્રત રાખી આપણો સમય આ માટે કાઢીશું તો ધર્મની રક્ષા માટે એક મોટું પ્રદાન ગણાશે. નિઃસ્વાર્થ જ તો સત્કાર્યસ્થાનું સંચાલન મળશે.

વૃત્તાંત

દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંઘ, અમદાવાદ : શ્રી રામનવમી પૂર્વે સમગ્ર નવરાત્રી દરમિયાન તા.૪થી ૧૨મી એપ્રિલ સુધી આશ્રમના શ્રીશ્રી અષ્ટલક્ષ્મીભવનમાં દરરોજ બપોરે ૪-૦૦ થી સાંજે સાત વાગ્યા સુધી શ્રી રામચરિત નવાહન પારાયણ કરવામાં આવ્યું. મંદિરના આચાર્ય ઉપરાંત ભરૂચ દિવ્ય જીવન સંઘના શ્રીમતી દેવીબેન યોગેશભાઈ પંડ્યાએ આ પારાયણનું નેતૃત્વ કર્યું. જવારા વચ્ચે શ્રી ઘટની સ્થાપના કરવામાં આવી. અષ્ટમી તથા નવમીના હવન થયા. આશ્રમના શ્રીરામમંદિરમાં અર્ચના, આરતી અને મધ્યાહને શ્રીરામ પ્રાકટ્ય બાદ પ્રસાદ વિતરણ કરવામાં આવ્યો.

દશા ખડાયતા વણિક સમાજના વડીલોના વાર્ષિક સમ્મેલન નિમિત્તે તા.૧૦-૪ના રોજ સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીનું પ્રવચન મણિનગર ખાતે વિરાટ વાડીમાં આયોજાયું. સ્વામીજીએ પ્રસંગોચિત પ્રવચન કરતાં કહ્યું, 'સકારાત્મક ચિંતન કરો. નકારાત્મક ભાવનાઓ અને વૃત્તિઓથી મુક્ત થાઓ. હંમેશાં સદ્ગુણો જોતાં અને તેની પ્રશંસા કરતાં શીખો. તમારી જીવન સંધ્યા અવશ્ય સલૂણી થશે. આનંદમાં રહો, આનંદ આપો, દુઃખી થાઓ નહીં, દુઃખી કરો નહીં અને ભગવાન ભૂલો નહીં, વૃદ્ધાવસ્થામાં જીવન આનંદ અવશ્ય માણી શકશો.

તા.૧૮-૪ને ચૈત્રી પૂર્ણિમાના પવિત્ર પર્વે શ્રી હનુમાન જયંતી નિમિત્તે ભગવાન શ્રી વિશ્વનાથ મહાદેવના પ્રાંગણમાં મારુતિ યજ્ઞનું આયોજન થયું. ૨૭ મુમુક્ષુઓ હવનકુંડ પર આહુતિઓ આપવાને બેઠાં. સુંદરકાંડ પારાયણની પ્રત્યેક પવિત્ર ચોપાઈઓ પર આહુતિ આપવામાં આવી. શ્રીમત્ સ્વામી નારાયણ સ્વરૂપાનંદજી મહારાજ હવનનું બીડું હોમ્યું. શ્રી રામ-હનુમાન મંદિરની મહાઆરતી અને પ્રસાદ પછી સૌ હર્ષભેર વિદાય થયા.

અખંડ શ્રી રામધૂનના પ્રેરક સંત શિરોમણિ શ્રી પ્રેમ ભિક્ષુકજી મહારાજના શતાબ્દી પર્વ નિમિત્તે અમદાવાદના જીવરાજ હોસ્પિટલ વિસ્તારના ઉદ્યાનમાં એક વિશાળ શમિયાણામાં અગિયાર દિવસની અખંડ રામધૂનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. તા.૧૯-૪ની સાંજે આ આયોજનના આયોજકોની વિનમ્ર નિમંત્રણે પૂજ્યશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ, શ્રીમત્ સ્વામી મુક્તાનંદજી મહારાજ (અલવર-રાજસ્થાન) અને શ્રી સ્વામીનારાયણ સ્વરૂપાનંદજી (શિવાનંદ આશ્રમ, હૃષીકેશ) સાથે સભામાં પધાર્યા. શ્રીમત્ સ્વામી મુક્તાનંદજી મહારાજે નામસંકીર્તન મહિમા સંબંધી પ્રેરક પ્રવચન કર્યું. પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજે પોતાનાં બાળપણના શ્રી પ્રેમભિક્ષુકજી સાથેનાં સંસ્મરણો વાગોળતા સર્વે ભક્તોમાં હર્ષોલ્લાસ થયો. ત્યારબાદ સ્વામીજીએ આત્મીય આનંદ ઉપજાવે તેવું દિવ્ય કીર્તન કર્યું. જામનગર પ્રેમભિક્ષુક મહારાજ પ્રેરિત અખંડ રામધૂનને ૪૭ વર્ષ થયાં છે, તે મંડળના અધ્યક્ષ ડૉ. કિશોરભાઈ દેવે તથા તેમની સંસ્થાના અન્ય ટ્રસ્ટીઓ પણ શિવાનંદ આશ્રમ તા.૨૦-૪ના રોજ પધાર્યા હતા.

અમદાવાદના સરખેજ ગાંધીનગર રોડ સ્થિત શ્રી તિરુપતિ બાલાજી મંદિરમાં પાંચમા બ્રહ્મોત્સવ પ્રસંગે અતિથિ વિશેષ તરીકે પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજને તા.૨૨-૪ના રોજ નિમંત્રવામાં આવ્યા. નાદસ્વરમ્ અને શરણાઈના નાદે તથા વૈદિક મંત્રોચ્ચાર સાથે સ્વામીજી તથા પૂજ્ય સ્વામી નારાયણ સ્વરૂપાનંદજી, આશ્રમની વ્યવસ્થા સભાના બે સદસ્યો આદરણીય શ્રી અતુલ પરીખ તથા શ્રી ભરત ઠક્કર પણ સ્વામીજી સાથે બાલાજી મંદિર પધારેલ. શ્રી મંદિરમાં પૂજ્ય સ્વામીજીનું (શેષ વસ્ત્ર ભગવાનને અર્પણ કરેલું પ્રસાદી વસ્ત્ર) શાલ ઓઢાડીને સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. પૂજ્ય સ્વામીજીની ઉપસ્થિતિમાં ગરુડ પૂજન અને ધ્વજારોહણ તથા ભગવાનની યાત્રાનું દિવ્ય આયોજન થયું.

તા.૨૩ એપ્રિલની સાંજે ૭-૩૦ વાગ્યે અમદાવાદની અમદાવાદ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ મટીરીયલ મેનેજમેન્ટના ૨૦૦ સભ્યો આશ્રમમાં તા.૨૩-૪ની સાંજે પધાર્યા. પૂજ્ય સ્વામીજીએ તેમને 'Key to happiness' વિષયક ખૂબ જ સરળ ભાષામાં દૈનિક જીવનમાં દુઃખ ઉપજવાના કારણો અને સુખ પામવાની શક્યતાઓ સમજાવતું મનનીય ઉદ્બોધન કર્યું. સાયં ભોજન પછી સૌ સંસ્મરણો વાગોળતા વિખરાયા.

ગુજરાત સરકારની કર્મચોગી શિબિરનું પ્રશિક્ષણ તાલીમસત્ર તા.૭મી એપ્રિલથી ૨૬મી એપ્રિલ સુધી પૂજ્ય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીની નિશ્રામાં શિવાનંદ આશ્રમ ખાતે આયોજાયું. ઉચ્ચસ્તરિય શૈક્ષણિક સંસ્થાના ૬૧ શિક્ષકો તેમાં ભાગ લેવા માટે વાપી, વલસાડ, વ્યારાથી છેક બનાસકાંઠાના અંતરિયાળ પ્રદેશોથી પધાર્યા. યોગાચાર્યા કુ. સંગીતા થવાણીના પ્રમુખ સહકાર સાથે ડૉ. વર્ષાબેન દેવે (ગાયનેકોલોજિસ્ટ) ડૉ. ઈના પટેલ (પેથોલોજિસ્ટ) ડૉ. અશોક નિરવાન (ફિઝિશિયન) ડૉ. અમીષ ક્ષત્રિય (ઓર્થોપેડિક) વૈદ્ય રાજલ શુક્લ, શ્રીમતી ચિદ્વરૂપીણી ક્ષત્રિય (ડાયેટિશિયન) ડૉ. ખુશાલી (ડાયબિટોલોજિસ્ટ) આદરણીય પૂજ્યપાદ શ્રીમત્ સ્વામી મુક્તાનંદજી મહારાજ (પાતંજલ યોગદર્શન) પ્રો. શ્રી સુરેશ પટેલ (મેનેજમેન્ટ એક્ષપર્ટ) શ્રદ્ધેય શ્રી રમેશ તન્ના (ટ્રિનિસિપલ એડિટર, ગુજરાત ટાઈમ્સ, ન્યૂયોર્ક) દ્વારા ગુજરાતી સાહિત્ય, કાવ્ય સમ્પદા તેનું વાંચન અને વિનિમય એવા વિષયો પર પ્રશિક્ષણ આપવામાં આવ્યું. તેમની લેખિત, મૌખિક અને પ્રેક્ટિકલ પરીક્ષાઓ લેવામાં આવી અને ઉત્તીર્ણ થયેલા અધિકારી શિક્ષકોને ગુજરાત વિશ્વવિદ્યાલય, અમદાવાદને માન્ય પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યા.

શુક્રવાર તા.૨૯ એપ્રિલના પવિત્ર પર્વે શ્રીશ્રી અષ્ટલક્ષ્મી માતાજીનો દસમો બ્રહ્મોત્સવ ખૂબ જ ધામધૂમથી ઉજવાયો. પ્રાતઃકાળે બ્રાહ્મમુહૂર્તે મંગળ આરતી પછી, શ્રી યંત્રની ષોડશોપચાર પૂજા કરવામાં આવી. સવારે ૯-૩૦ થી સાંજે ૬-૩૦ સુધી નવચંડી હવન થયો. ત્યારબાદ સાંજે સાત વાગ્યે પૂજ્યશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીએ 'મા'ની મહાઆરતી કરી. રાત્રે ભંડારામાં બારસોથી વધુ ભક્તોએ પ્રસાદ ગ્રહણ કર્યાં. ભંડારાની સાથે બ્લડ ડોનેશન કેમ્પનું પણ આયોજન કરવામાં આવેલ જેમાં ૭૧ બોટલ એકત્રિત કરવામાં આવી. આમ પૂ. સ્વામીજીના પ્રાગટ્ય દિનની ઉજવણીના ભાગરૂપે તેઓશ્રીના હૃદયની નજીક એવા બ્લડ ડોનેશનનો કેમ્પ પણ યોજાયો.

શનિવાર ૩૦મી એપ્રિલની સાંજે ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ આયોજિત શ્રી સ્વામી ચિદાનંદ મેમોરિયલ વ્યાખ્યાન માળાનું વ્યાખ્યાન સિંધુ ભવન, સરખેજ ગાંધીનગર રોડ પર સાંજે સાડા પાંચ વાગ્યે આયોજાયું. ગુજરાતી સાહિત્યના ગૌરવસમા સુપ્રસિદ્ધ લેખક આદરણીય શ્રી ગુણવંત શાહ (વડોદરા) અને સુપ્રસિદ્ધ રાષ્ટ્ર હિતચિંતક શ્રી સુબ્રમણ્યમ સ્વામીએ રાષ્ટ્રની વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં - આપણું કર્તવ્ય વિષયક ઉદ્બોધન કર્યાં. તા.૧લી મેને રવિવારના રોજ ફરીથી સિંધુ ભવનમાં સવારે નવથી સાંજે સાડા ચાર વાગ્યા સુધી 'ધર્મરક્ષા-રાષ્ટ્રરક્ષા' વિષયક ઉદ્બોધનો પૂજ્યપાદ શ્રીમત્ સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીના અધ્યક્ષસ્થાને થયાં. પરમાર્થ નિકેતન હૃષીકેશના સુવિખ્યાત સ્વામીજી શ્રી ચિદાનંદ સરસ્વતીજી મહારાજ, અલવર રાજસ્થાનના શ્રીમત્ સ્વામી ડૉ. મુક્તાનંદપુરીજી મહારાજ, સુપ્રસિદ્ધ લેખક અને સ્વાધ્યાયી શ્રી પરમાનંદભાઈ ગાંધી અને ગુજરાતના લાડીલા ટેક કન્સલ્ટન્ટ, ગુજરાત ચેમ્બર ઓફ કોમર્સના ભૂતપૂર્વ અધ્યક્ષ, અમદાવાદ મેનેજમેન્ટ એસોસીએશનના પણ ભૂતપૂર્વ અધ્યક્ષ અને ગુજરાત રેડકોસના વર્તમાન અધ્યક્ષ શ્રી મુકેશ પટેલના મનનીય ઉદ્બોધનો થયા. (બે દિવસનો વિસ્તૃત

અહેવાલ આ અંકમાં અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ કરેલ છે.)

તા.રજની સાંજે શિવાનંદ આશ્રમના પ્રાંગણમાં પૂજ્યા માતૃસ્વરૂપ દિવ્ય સ્વરૂપ માતાજી (શિવાનંદ આશ્રમ, કેન્દ્રપાડા, ઓરિસ્સા) પૂજ્યપાદ શ્રીમત્ સ્વામી અસંગાનંદજી મહારાજ, જ્ઞાનવિહાર આશ્રમ, હેરંજ (જિ. ખેડા) તથા શ્રીમત્ સ્વામી ચિદમ્બરાનંદજી મહારાજ, ચિદધ્યાનમ્ આશ્રમ, મુંબઈ તથા સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજનો સત્સંગ પણ સૌએ માણ્યો.

તા.૩૭ની બ્રાહ્મમુહૂર્તે પૂજ્યપાદ સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજની નિશ્રામાં બ્રાહ્મમુહૂર્ત પ્રાર્થના તથા ધ્યાન બાદ શ્રીમત્ સ્વામીજી મહારાજનું અભિવાદન યોગ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ દ્વારા કરવામાં આવ્યું. ત્યારબાદ આયુષ્યહોમ થયો. મધ્યાહને દરિદ્રનારાયણ સેવા ઉપરાંત સાધુ સંતો અને મહાત્માઓનો ભંડારો થયો. સાંજની સભામાં સંતોના આશીર્વાદ પછી રાત્રે શ્રી અંકિત ત્રિવેદીના રસાસ્વાદ સાથે શ્રી નયન પંચોલી અને કુ. હિમાલી વ્યાસનું સુગમ સંગીત થયું. મહાનિશામાં ધ્યાન અને 'Happy birth day'ના ગુંજન સાથે પ્રસાદ લઈ સૌએ વિદાય લીધી.

ભરૂચ : દિવ્ય જીવન સંઘ, ભરૂચ શાખાની જનરલ બોડી મિટિંગ તા. ૩૭ એપ્રિલને સવારે દસ વાગ્યે દિવ્ય જીવન સંઘ સંચાલિત શ્રીમતી લાભુબેન મિસ્ત્રી ચેરીટેબલ હોસ્પિટલના બોર્ડરૂમમાં મળી. શાખાના અધ્યક્ષ શ્રી મહેન્દ્રભાઈ શ્રોફ, સચિવ શ્રી પ્રબોધભાઈ દેસાઈ સિવાય સર્વે ટ્રસ્ટીઓ તથા કારોબારીના સભ્યો મોટી સંખ્યામાં હાજર રહ્યા. પ્રમુખશ્રીના નિમંત્રણે અમદાવાદ શિવાનંદ આશ્રમથી આદરણીય પૂજ્યપાદ શ્રીમત્ સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રી અને સંસ્થાના ઉપાધ્યક્ષ અને ટ્રસ્ટીશ્રી અરૂણ ઓઝા પણ ઉપસ્થિત રહ્યા.

શ્રદ્ધેય સુમનભાઈ દેસાઈ, ભૂતપૂર્વ મંત્રીના દેહવિલય પછી નવા મિત્રો ખૂબ જ સારી રીતે હોસ્પિટલનું સંચાલન કરે છે. નવા ડોક્ટર મિત્રોની સુવાસ અને હમદર્દીથી સભર તેમની સારવાર સાથે હોસ્પિટલનું નામ વધુ સારું થયું છે, તેમ કામ પણ ખૂબ જ વધ્યું છે. આ બધાનું સંકલન શ્રદ્ધેય શ્રી યોગેશ પંડ્યા કરે છે. તે સૌની વચ્ચે ખૂબ જ સારો સુમેળ છે. ટ્રસ્ટીઓ તથા કારોબારીના સભ્યો ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજનું સૂત્ર 'સેવા, પ્રેમ, દાન, પવિત્રતા, ધ્યાન, આત્મસાક્ષાત્કાર ન ભૂલે. પરસ્પર સદ્ભાવ, પ્રેમ, સન્માનની ભાવના જાળવી રાખે, સંસ્થાનું હિત પ્રથમ, વ્યક્તિગત અહંકારોમાં નિર્મૂળતા અને આવશ્યકતા પ્રમાણે વ્યવહારમાં જડતા છોડીને બાંધછોડ, Forget, Forgive, એડજસ્ટ, એડપ્ટ, એકોમોડેટને સદા ધ્યાનમાં રાખવું. શિવાનંદજીને જ પકડી રાખવા. સેવા એ જ પૂજાને મહત્ત્વ આપવું. બીજું બધું ગૌણ. સ્વાર્થ તો કદીયે નહીં.

મહેસાણા : મહેસાણાના શિવાનંદ પરિવારના સભ્યો અને શ્રી રામનવમી ઉત્સવ સમારોહ સમિતિ દ્વારા આયોજિત ભવ્ય શોભાયાત્રાનું કેસરિયો ઝંડો ફરકાવીને પૂજ્યપાદ શ્રીમત્ સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીએ મંગળ પ્રસ્થાન કરાવ્યું. ૧૨મી એપ્રિલ બપોરે ૪૧° સેલ્સિયસ તાપમાન વચ્ચે હજારો લોકો શ્રીરામ મંદિર મહેસાણાની બહાર રાજમાર્ગ અને ચોકમાં એકત્રિત થયા હતા. આયોજન અદ્ભુત હતું. થોડી પળો 'ક્રિકેટ' તાવ ઉતરી ગયો હતો. રામના પ્રેમમાં સૌ ઝૂમી રહ્યા હતા. સમગ્ર શોભાયાત્રા સાત કિ.મી. લાંબા માર્ગ પર ફરી. યાત્રાની લંબાઈ પણ માર્ગ જેટલી જ લાંબી હતી. આગળ અગિયાર હાથી, પાછળ ત્રીસેક ઘોડાઓ ઉપર છત્રપતિ શિવાજી, ઝાંસીનાં રાણી લક્ષ્મીબાઈ, મહારાણા પ્રતાપ, ચાણક્ય વગેરે દેશની સંસ્કૃતિ અને સંસ્કારોના સંવાહકો પછી ૩૦૦ ઊંટગાડી અને ૨૫૦ ટ્રકમાં શ્રીરામકથાના, મહાભારત અને પુરાણોના સજીવ પાત્રોની ઝાંકીઓ હતી. સેંકડો ભજનમંડળીઓ, ઢોલ-નગારાં, શરણાઈ, તુરી-ભેરી-શંખ અને ઘંટનાદ તથા જય શ્રીરામના નાદ સાથે એક અલૌકિક વાતાવરણ ઉપસાવી રહ્યા હતા. શ્રીમત્ સ્વામી નારાયણ સ્વરૂપાનંદજી મહારાજ (શિવાનંદ આશ્રમ, હપીકેશ) પણ પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ સાથે આ ભવ્ય શોભાયાત્રાના દર્શને પધાર્યા હતા. તદુપરાંત

મહેસાણા, કલોલ સમગ્ર વિસ્તારના અગણિત સાધુ-સંતોએ પણ ઉપસ્થિત રહીને લોકોને આશીર્વાચન કહ્યા હતા.

ખેડબ્રહ્મા : દિવ્ય જીવન સંઘ, ખેડબ્રહ્મા, રામનગર કંપો, લક્ષ્મીપુરા, ભજપુરા વગેરે શિવાનંદ પરિવારના પરિજનો દ્વારા સામુહિક રીતે આયોજિત 'શ્રી વિરસંગ બાપજી'ના મંદિરના નવનિર્માણ, મૂર્તિપ્રતિષ્ઠા અને વિશ્વશાંતિ યજ્ઞ પ્રસંગે નાદરી ગામે પૂજ્ય શ્રીચરણ શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ, શ્રી અરૂણ ઓઝા, શ્રી સ્વામી નારાયણ સ્વરૂપાનંદજી મહારાજ પધાર્યા હતા.

દર્શન કર્યા બાદ સૌએ બ્રહ્મલીન શ્રીમત્ સ્વામી ગુરુકૃપાનંદજી મહારાજની તપસ્યાભૂમિ રામનગર કંપે ભક્તો સાથે સત્સંગ કરીને બધુ મંડળ નાદરી આવેલું.

નાદરી ખાતે ઉદ્બોધન કરતાં પૂજ્ય સ્વામીજીએ કહ્યું, 'વિરસંગ બાપજી એક પરોપકારી વિભૂતિ હતા. સંતોનો સંગ અને સત્સંગ જ માનવજીવનનું સંરક્ષણ કરી શકશે. પૂજ્ય સ્વામીજીએ યુવાનોને તમાકુ, ધૂમ્રપાન, મદ્યપાનમાંથી વ્યસનમુક્તિ, માતૃશક્તિનું સન્માન, સ્ત્રીશિક્ષણની આવશ્યકતા અને પર્યાવરણ સંરક્ષણથી જ સંસ્કૃતિ ને સંસ્કારની માવજત કરી શકાશે તેવું ભારપૂર્વક કહ્યું. પૂજ્ય સ્વામીજીએ યુવાનોને ખૂબ ભણવા માટે હાકલ કરી, પરંતુ સાથે સાથે પોતાનાં ખેતરો ન વેચવા માટે અને ખેતીમાં રુચિ દાખવવા માટે પણ પ્રેરણા આપી. રાત્રે બધા બે વાગ્યે અમદાવાદ પાછા ફર્યા.

વડોદરા : ગુજરાત દિવ્ય જીવનના તથા પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી પ્રત્યે વિશેષ ભક્તિ દાખવનારા થોડા ભક્તોની ઈચ્છાથી સ્વામીજી એપ્રિલની પહેલી તારીખથી પાંચમી બપોર સુધી ડો. મૃગાંક મરચન્ટ સાહેબને 'અધ્યાત્મ' બંગલે આવીને રહ્યા. દરરોજ સવારે ચૈત્ર નવરાત્રી પ્રસંગોપાત સુંદરકાંડ પારાયણ અને પ્રવચન થયા, તેનો શ્રીરામપ્રેમી ભક્તોએ લાભ લીધો. વડોદરા દિવ્ય જીવન સંઘના મૂળ સંસ્થાપક એવા આદરણીય શ્રી બાલકૃષ્ણભાઈ પંડ્યાજીના આગ્રહે સ્વામીજી તેમને ત્યાં ગોત્રી પધાર્યા, તેવી જ રીતે સુપ્રસિદ્ધ માણભટ્ટશ્રી ધાર્મિકલાલ પંડ્યાની ખડકીમાં પૂજ્ય ગુરુભગવાન સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ પધારેલા અને ભક્તોને મંત્રદીક્ષા આપેલી, તેથી સ્વામીજીએ તે 'ગુરુપ્રસાદી' ભવન પર જઈને પણ ચૈત્ર શુકલ એકમને પ્રથમ નવરાત્રી અને હિન્દુ નૂતન વર્ષના દિવસે સત્સંગ કર્યો. દિવ્ય જીવન સંઘ વડોદરા શાખાના જે સભ્યો સવારે ૬-૩૦ થી ૮-૩૦ સુધી સત્સંગમાં ન આવી શક્યા, તેમના માટે એક વિશેષ સત્સંગનું આયોજન તા. ૪ એપ્રિલની સાંજે રાખવામાં આવ્યું. જેમાં મોટી સંખ્યામાં ભક્તોએ ભાગ લીધો.

રાજકોટ : રાજકોટના સુપ્રસિદ્ધ સમાજસેવક અને અગ્રણી નાગરિક શ્રી પ્રવીણભાઈ મણીઆરના અમૃત મહોત્સવની ઉજવણીના એક ભાગરૂપે, શહેરના મધ્યમાં આવેલ જ્યુબેલી બાગના શ્રી અરવિંદ મણિઆર સભાભવનમાં પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજનું પ્રસંગોપાત સ્મૃતિ વ્યાખ્યાન થયું. ખીચોખીચ ભરેલ સભાભવનમાં પૂજ્ય સ્વામીજીએ વર્તમાન માનવજીવનમાં તનાવ અને ભારતીય સંસ્કૃતિ તથા શાસ્ત્રોનો ઉપકાર વિષયક ખૂબ જ મનનીય પ્રવચન કર્યું. આ પ્રસંગે શિવાનંદ સાહિત્ય વેચાણ વગેરે માટે દિવ્ય જીવન સંઘ રાજકોટ અને કોઠી કમ્પાઉન્ડ શિવાનંદ પરિવારના પરિજનોએ પ્રેમપૂર્વક સેવા આપી.

રાજકોટ પધારીને પૂજ્ય સ્વામીજી બ્રહ્મલીન ભાગવત આચાર્ય શ્રી મનહરલાલજી મહારાજશ્રીનાં ધર્મપત્ની પૂજ્યા શ્રી માતાજીનાં દર્શને ગયા. શિવાનંદ ભવન ખાતે થોડી પ્રાર્થના અને વિશ્રાંતિ પછી પૂજ્ય સ્વામીજી સભાભવને પધાર્યા. દિવ્ય જીવન સંઘ રાજકોટની નિઃસ્વાર્થ સેવાઓ માટે હૃદયપૂર્વક આભાર. પૂજ્ય સ્વામીજી સાથે અમદાવાદ શિવાનંદ આશ્રમના કારોબારી સભ્ય શ્રી ભરત ઠક્કર અને જામનગર દિવ્ય જીવન સંઘના સભાસદ શ્રી મનોજ દવે પણ રાજકોટ પધાર્યા હતા. રાજકોટ કાર્યક્રમના સમાપન પછી રાત્રે બાર વાગ્યે પૂજ્ય સ્વામીજી અમદાવાદ પરત આવ્યા હતા.

Everything in Rudraksh
Precious Gems
and
Stones

सौ वर्षों की पहचान
Aslomal Kanhaiyalal

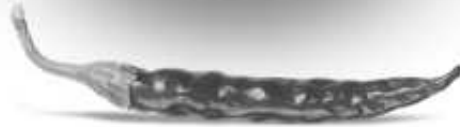
IMPORTERS & EXPORTERS OF :-
RUDRAKSH FROM NEPAL & INDONESIA

Ramgiri Ki Haweli, Bada Bazar, Haridwar-249401
Ph. 01334-222266, 227606

Kanskhar, Chhatta Bazar, Mathura-281001
Ph : (Off.) 0565-2403743
(Showroom) 0565-2402448

સ્વાદ અને ગુણવત્તાની પરંપરા

સ્વાદના શોખ અને સ્વાસ્થ્યની કાળજી માટે
હંમેશા તમારી સાથે રહેલી એક ભરોસાપાત્ર બ્રાન્ડ.
એક સરખી પ્રીમિયમ ક્વોલિટીનું એ જ પ્રોમિસ.

મસાલા • ઇન્સ્ટન્ટ મિક્સ • પ્લેન્ડેડ મસાલા • હિંગ વગેરેની વિશાળ શ્રેણી અને પેક સાઈઝ

રામદેવ ફૂડ પ્રોડક્ટ્સ પ્રા. લિ.

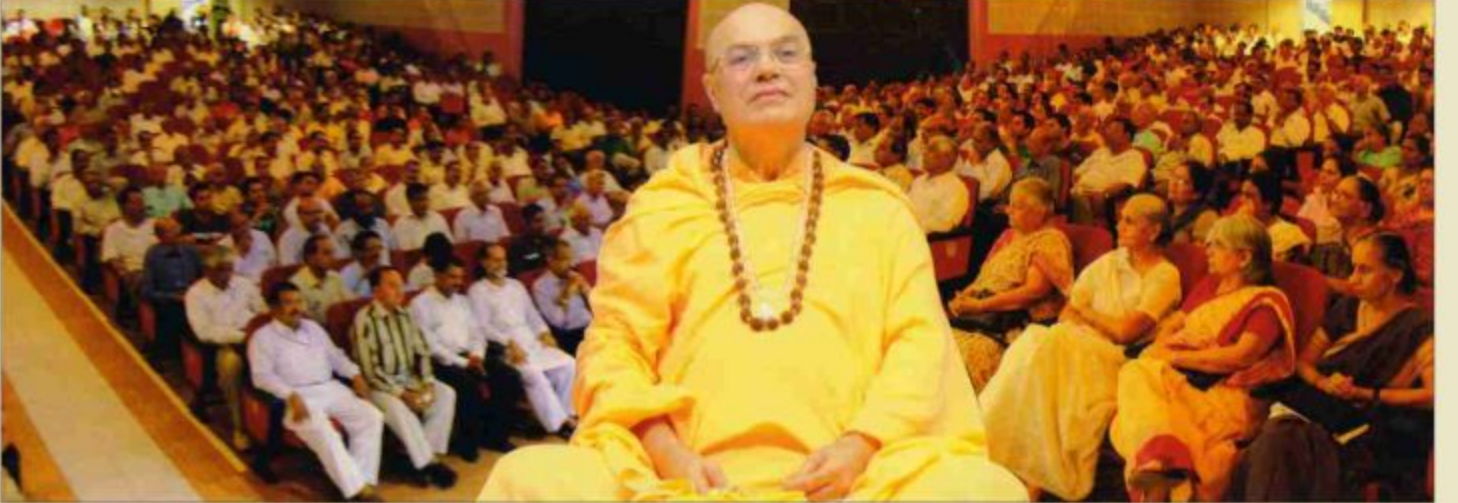
સ્પાઈસ વર્લ્ડ, સરખેજ-બાવળા હાઈવે, ચાંગોદર-૩૮૨ ૨૧૩, અમદાવાદ. • www.ramdevfood.com

श्री सुब्रह्मण्यम स्वामी, श्री गुणवंत शाह तथा संतो द्वारा,
शिवानंद आश्रममां वृक्षारोपण (३०-४-२०११)

સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીના પ્રાકટ્યોત્સવ પ્રસંગે સંતોના આશીર્દાન (૩-૫-૨૦૧૧)

શ્રી પ્રવીણ મણિયાર અમૃત મહોત્સવ સ્મૃતિ વ્યાખ્યાનમાં રાજકોટ ખાતે પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ (૨૭-૪-૨૦૧૧)

દિવ્ય પ્રેમ

ગોપીઓનો શ્રીકૃષ્ણ સાથેનો પ્રેમ અજોડ હતો. ગોપીઓનાં હૃદયમાં આ લોક કે પરલોકના ભોગની ઈચ્છાનો અંશ પણ ન હતો. તે પ્રેમનું પ્રતીક હતી. વ્રજના ઘણા ભક્તો ગોપીઓના ચરણકમળની રજમાં રૂપાંતરિત થવા ઈચ્છતા હતા.

- સ્વામી ચિદાનંદ